

16+

Шчаслівае
адчуванне
прыналежнасці
стар. 5

Пушчанскія
сцежкі
жывапісцаў
стар. 13

Прафесія —
быць
вядомым
стар. 15

Вяртанне да новага жыцця

Кожны пачатак сезона — быццам пачатак новага жыцця для тэатра. Тут рэдка працуе навагодняе правіла «як сустрэнеш, так і правядзеш», але першы спектакль, паказаны ў новым сезоне, быццам задае своеасаблівы сімвалічны вектар.

Тэатр імя Янкі Купалы, які пачаў новае жыццё ў сакавіку, з пачаткам вясны, свой вектар абазначыў дакладна. Паставіўшы найперш «Паўлінку», тэатр заяўляе пра захаванне традыцый, што склаліся на працягу доўгай гісторыі існавання, важнасць пераемнасці ў акцёрскай прафесіі і паважлівае стаўленне да імені, якое ён носіць.

Паказ новай «Паўлінкі» і адкрыццё сезона адбыліся 3 сакавіка, прэм'ерны спектакль таксама прайшоў 6 і 7 сакавіка. На працягу месяца глядач зможа яшчэ неаднаразова яго паглядзець.

«Паўлінка» — спектакль паводле камедыі Янкі Купалы, інтэрпрэтацыі якой з самага пачатку існавання тэатра з'яўляліся на сцэне рэгулярна. Назва «Паўлінка» ў рэпертуары доўгія часы заставалася і застаецца візіткай Купалаўскага.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

21010

«ЛіМ»-акцэнт

Юбілей. Прэзідэнт Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста Беларусі Уладзіміра Гасцюхіна з 75-годдзем. «Вы адзін з самых папулярных артыстаў краіны. Чалавек з цвёрдай грамадзянскай пазіцыяй, сапраўдны патрыёт», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што велізарны талент, шматграннае майстэрства і надзвычайная ўнутраная энергія далі магчымасць Уладзіміру Гасцюхіну стварыць галерэю запамінальных вобразаў і характараў, якія прыняты публікай і прызнаны прафесіяналамі. «Няхай ваша цудоўная творчасць і ў далейшым прыносіць прыхільнікам радасць і добры настрой», — пажадаў артысту Прэзідэнт.

Беларускі лідар таксама павіншаваў народнага артыста Расіі Аляксандра Зацэпіна з 95-годдзем. «Дзякуючы ўнікальнаму таленту кампазітара і музыканта вы заслужылі велізарнае прызнанне публікі. Некалькі пакаленняў выраслі на створаных вамі шматлікіх творах для мультыплікацыйных і кінафільмаў. Эстрадныя песні вашага аўтарства дапамаглі раскрыць новыя грані таленту папулярных артыстаў», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што ў Беларусі высока цэнны творчасць Аляксандра Зацэпіна і пажадаў, каб яна і ў далейшым садзейнічала ўмацаванню культурных сувязей паміж брацкімі народамі.

Дзяржпраграма. Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, якое з’яўляецца заказчыкам Дзяржаўнай праграмы «Сацыяльная абарона» на 2021—2025 гады (падпраграмы 2 «Даступнае асяроддзе жыццядзейнасці інвалідаў і фізічна саслабленых асоб»), аб’яўляе адкрыты конкурс на права заключэння дамовы на выданне кніг серыі «Школьная бібліятэка» шрыфтам Брайля для дзяцей-інвалідаў па зроку на 2021 год. Як паведамляецца на сайце Міністэрства, дата, час і месца правядзення конкурсу — 5 красавіка 2021 года, 14.00, па адрасе: г. Мінск, пр. Пераможцаў, 11, каб. 415.

Конкурс. У мэтах стварэння сацыяльнай патрыятычнай рэкламы, накіраванай на ўключэнне творчай моладзі ў грамадска карысную дзейнасць і на кансалідацыю грамадства, Міністэрства культуры праводзіць конкурс на лепшую выяву (малюнак, эскіз) для сацыяльнай рэкламы «Наша культура», паведамлі ў ведамстве. Прыём заявак і конкурсных работ прадоўжыцца да 20 красавіка. Матэрыялы для ўдзелу ў конкурсе неабходна адпраўляць на электронную пошту: expo@bdam.by з абавязковай пазначкай «На конкурс “Наша культура”». Да ўдзелу запрашаюцца аўтары і суаўтары ва ўзросце да 31 года.

Даты. Медыятэка імя М. Я. Цікоцкага да юбілею доктара філалагічных навук, прафесара Б. В. Стральцова падрыхтавала выстаўку «Легенды журфака. Урокі Барыса Васільевіча Стральцова», дзе прадставілі навуковыя і публіцыстычныя працы вядомага навукоўца. З экспазіцыяй прапанавалі азнаёміцца на журфаку БДУ. Акрамя таго, паводле сайта Міністэрства інфармацыі, у пачатку сакавіка прайшла міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Журналістыка — Медыялогія — Настаўніцтва: да 100-годдзя БДУ і 95-годдзя прафесара Б. В. Стральцова».

Нагода. Першы беларускі поўнаметражны анімацыйны фільм «Прыгоды Несцеркі» паказаны ў Музеі гісторыі беларускага кіно з нагоды 50-годдзя беларускай анімацыі. Стужка знята па матывах беларускіх казак, распавялі БелТА ў музеі. Складаецца з васьмі забаўных і захапляльных гісторый з удзелам папулярнага фальклорнага персанажа Несцеркі. Народная мудрасць чырвонай ніткай праходзіць праз усе прыгоды героя, дапаўняючы забаўляльны змест пазнавальным. Мультфільм зняў рэжысёр Ігар Волчак на Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» у 2013 годзе. Музыку, заснаваную на беларускім фальклоры, напісаў Леанід Захлеўны. Паўторныя паказы пройдуць 13, 14, 20, 21, 27, 28 сакавіка і 3 і 4 красавіка.

Гісторыя. Фотавыстаўка «Даліна Руж» грамадскага аб’яднання фатографіаў адкрылася ў Нацыянальным гістарычным музеі, паведамляецца на сайце ўстановы культуры. «Даліна Руж» — плён фотапленэраў некалькіх гадоў і трэцяя па ліку выстаўка такога кшталту. У 1988 годзе адбылася першая фотавыстаўка, у 2008 годзе, з розніцай 20 гадоў, — другая, адзначылі арганізатары. Знакавай адметнасцю Ружан, дзякуючы якой паселішча атрымала шырокую вядомасць, з’яўляецца палацавы комплекс Сапегаў. Аднак ёсць тут і іншыя архітэктурныя цікавінкі. Пабачыць іх у пэўным гістарычным кантэксце прапануе фотавыстаўка ў Гістарычным.

Агляд афіцыйных падзей
ад Інэсы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Каб мацней гучала слова

Агульны і чарговы справаздачна-выбарчы сход Гомельскага абласнога аддзялення СПБ прайшлі ў абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна. Творцы абмеркавалі вынікі сваёй дзейнасці за 2020 год, абралі новае кіраўніцтва пісьменніцкай суполкі і вызначылі перспектывы на найбліжэйшае пяцігоддзе.

За апошнія пяць гадоў літаратары аддзялення выдалі больш як 190 кніг, выпусцілі 8 альманахаў і 3 калектыўныя міжнародныя зборнікі. Творы гамяльчан уключаны ў 24 зборнікі перакладаў (у іх ліку выдадзеныя 3 аўтарскія зборнікі — міжнародны праект «Берагі дружбы»). Праведзены 28 літаратурных конкурсаў для моладзі і аматараў мастацкай творчасці, 4 форумы маладых літаратараў «Слова», 15 майстар-класаў для фіналістаў літаратурных конкурсаў, 4 міжнародныя фестывалі «Славянскія літаратурныя дажынкi». Прайшлі Міжнародны злёт аматарскіх літаб’яднанняў Беларусі, Расіі, Украіны, два абласныя літаратурныя фестывалі «На Зямлі Кірылы Тураўскага».

Усё гэта рабілася, як падкрэсліў старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч, дзеля папулярызацыі кнігі і чытання, развіцця пісьменніцкай справы, культуры, захавання традыцый.

За апошнія пяць гадоў членамі СПБ сталі 11 літаратараў. На пачатку года ў творчую сям’ю ўліліся маладая паэтэса з Добруша Вольга Астапенка і гомельскі празаік, публіцыст Мікалай Дзямчыхін.

У абласным аддзяленні ганаратца творцамі, якія дасягнулі значных поспехаў у творчасці і грамадскай

дзейнасці. Сярод іх — паэты і празаікі Ізяслаў Катляроў, лаўрэат прэміі Прэзідэнта Беларусі «За духоўнае адраджэнне», драматург Васіль Ткачоў, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі, пераможца міжнародных конкурсаў Яўген Калашнікаў. «Пісьменнікам года» прызнана Вольга Раўчанка, якая пераклала з іспанскай мовы фаліант «Ігнат Дамейка. 3 Мядзведкі — у Санцыяга-дэ-Чылі (1802—1889)».

Літаратары абмеркавалі творчую і выдавецкую дзейнасць, падрыхтоўку да правядзення літаратурных форумаў, прыём новых членаў і іншыя пытанні, звязаныя з дзейнасцю арганізацыі, а таксама ўдзел у IV з’ездзе Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Спрэчкі па дакладзе пацвердзілі: пісьменніцкае жыццё на Гомельшчыне цікавае і насычанае падзеямі. Дзейнасць савета, кіраўніцтва і ўсяго аддзялення СПБ за апошнія пяць гадоў ацэнена станоўча.

Сярод задач на чарговы перыяд — стварэнне якасных твораў, адлюстраванне ў іх інтарэсаў і спадзяванняў людзей, патрыятычнае выхаванне, удзел літаратараў у ідэйна-выхаваўчым працэсе. Прыярытэты — адраджэнне ва ўсіх раёнах літаратурных аб’яднанняў і правядзенне ў перспектыве абласных (міжнародных) злётаў аматараў мастацкай творчасці. Важнае значэнне набывае інфармаванне і папулярызацыя дзейнасці Саюза пісьменнікаў Беларусі, творчасці літаратараў праз інтэрнэт-рэсурсы.

Адбыліся выбары старшыні пісьменніцкай суполкі і савета аддзялення СПБ. На гэты пост адзінагалосна абраны Уладзімір Гаўрыловіч.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Набылі новых сяброў

Адным з найбольш заўважных мерапрыемстваў XXVIII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу стала правядзенне дабрачыннай акцыі «Кніга для сябра».

Мэта — перадаць настрой свята за межы выставачнага комплексу, каб атрымаць добрую кнігу змаглі і тыя, хто абмежаваны ў магчымасці наведаць форум. Такім чынам, у Саюзе пісьменнікаў Беларусі, які выступіў арганізатарам дабрачыннай акцыі, сабралі выданні для навучэнцаў Спецыяльнай агульнаадукацыйнай школы № 18 г. Мінска для дзяцей з цяжкімі парушэннямі мовы.

Яшчэ чатыры гады таму быў створаны літаратурна-сацыяльны праект «Пад белымі крыламі», у якім

бяруць удзел СПБ, сталічная публічная бібліятэка № 13 і адміністрацыя школы № 18. За гэты час многія пісьменнікі пабывалі ў гэтай навучальнай установе і паспрыялі далучэнню хлопчыкаў і дзяўчынак да прыгожага пісьменства. А напярэдадні выстаўкі з’явілася ідэя падарыць дзецям бібліятэчку новых кніг.

Прэзентацыя дабрачыннай акцыі адбылася адразу пасля адкрыцця форуму і прыцягнула ўвагу многіх прысутных. Першымі адгукнуліся пісьменнікі Гродзеншчыны, Магілёўшчыны, Міншчыны. Шмат кніг падарылі сталічныя аўтары. Да акцыі далучыліся выдавецтвы «Народная асвета», «Мастацкая літаратура», Выдавецкі дом «Звязда». Выданні ў дар школьнікам перадалі пасольствы Ірана і Венесуэлы. Нават пасажыры

«Паэтычнага аўтобуса», даведаўшыся пра дабрачынную справу, перадалі навучэнцам кнігі, набытыя на выстаўцы.

...Дэлегацыю СПБ у складзе Іны Фралавай, Сяргея Трахімёнка і Эдуарда Ханка сустрэкалі каля школы № 18 завуч установы Алена Маліноўская разам з выхаванцамі. Гасцям нават спатрэбіліся памочнікі, бо кніг, якія яны прывезлі, аказалася шмат.

Падарункі размясцілі ў актавай зале, дзе і адбылася ўрачыстая перадача кніг юным чытачам. Эдуард Ханок парадаваў вучняў і настаўнікаў сваім выступленнем і перадаў грошы, атрыманыя падчас выстаўкі ад продажу ўласнай кнігі, кіраўніцтву школы. Разам з новымі творамі выхаванцы набылі і новых сяброў.

Марыя ЛІПЕНЬ

стасункі

След у фарбах

Адзін з найбольш дзейсных шляхоў вывучэння літаратуры дзецьмі — магчымасць інтэрпрэтаваць, пераасэнсоўваць і выкарыстоўваць яе як нагоду для ўласнай творчасці. Так дзеці не проста чытаюць, але і засвойваюць тэкст на эмацыянальным узроўні, узроўні ўяўлення.

«Творчасць Тараса Шаўчэнкі вачыма юных мастакоў» — выстаўка з такой назвай адкрылася ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы. Імпрэза прымеркавана да дня нараджэння пісьменніка, які адзначасца 9 сакавіка. Прадстаўлены карціны навучэнцаў мінскіх мастацкіх школ, удзельнікаў і пераможцаў шаўчэнкаўскіх конкурсаў малюнкаў. Выявы, створаныя юнымі мастакамі, адлюстроўваюць іх уласнае бачанне свету твораў Тараса Шаўчэнкі, погляд на яго герояў. Гэта яскравыя, кампазіцыйна цікавыя работы, у якіх сустракаецца і звычайная дзіцячая манера малявання, і своеасаблівыя вобразныя знаходкі.

На адкрыцці прысутнічала старшыня Мінскага грамадскага аб’яднання ўкраінцаў «Заповіт» Галіна Калюжная. «Гэта было няпроста, бо дзеці не ведалі, хто такі Шаўчэнка. Мы прыходзілі ў мастацкія школы, распавядалі. Але ў дзяцей сваё бачанне, іншае ўспрыманне свету, менавіта яно цікавае. Мы думаем, што падлеткі 13—14 гадоў бачаць творы Шаўчэнкі яскравей за прафесійных мастакоў», — распавяла Галіна Калюжная пра правядзенне шаўчэнкаўскіх конкурсаў.

Яна падкрэсліла вялікае значэнне Тараса Шаўчэнкі для Украіны, адзначыла, што гэта творца, без якога Украіну немагчыма ўявіць. Яго творы сталі не толькі нацыянальным, але і сусветным літаратурным здабыткам.

Фота Кастуса Дробава.

Слова мае Галіна Калюжная.

Бачанне дзяцей, іх трапяткое і ўважлівае стаўленне да творчасці Шаўчэнкі пацвердзіла гэтае значэнне.

У адкрыцці выстаўкі ўзялі ўдзел іншыя прадстаўнікі ўкраінскай дыяспары, у тым ліку Першы сакратар па пытаннях культуры Пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Сяргей Салавей. Яркія фарбы на малюнках дзяцей, па яго меркаванні, сведчаць пра тое, што ва ўсіх творах паэта ёсць асаблівае святло і дабрыва.

На тэрыторыі Беларусі налічваецца 6 помнікаў Тарасу Шаўчэнку, і гэта паказвае, што вялікі след украінскі паэт пакінуў і ў Беларусі.

Ганна ІВАНОВА

з нагоды

Іголкахі кпінаў і трапнасцю жартаў

Калі казаць пра сатыру ў айчыннай літаратуры, то першая асацыяцыя, якая ўзнікае, звязана з Кандратам Крапівой. Але імя яго немагчыма ўспамінаць без згадкі пра часопіс «Вожык».

Аб'яднаць дзве ідэі — 125-годдзе з дня нараджэння айчыннага сатырыка і 80-годдзе сатырыка-гумарыстычнага выдання — паспрабавалі стваральнікі літаратурна-дакументальнай экспазіцыі «Беларуская сатыра», што днямі адкрылася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры.

Праз дакументы, датычныя дзейнасці часопіса «Вожык», аўтографы класікаў, творы якіх друкаваліся пад яго воўкладкай, малюнкi, што ілюстравалі «калючыя» старонкі, а таксама фотаздымкі і шматлікія сувеніры-падарункі, што ў розныя гады рэдакцыя атрымала ад чытачоў, можна прасачыць этап за этапам гісторыю станаўлення аднаго з найстарэйшых айчынных літаратурных выданняў. Так, пад адной з вітрын — «Выпіска пратакола пасяджэння Бюро ЦК КП(б)Б ад 22 мая 1945 года» аб пераўтварэнні газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну» ў сатырыка-гумарыстычны часопіс «Вожык». «Устанаўіць наклад выдання 20000 асобнікаў, перыядычнасць 2 разы на месяц, аб'ём 8 старонак, кошт аднаго нумара 1 рубль», — менавіта з гэтага дакумента пачалося існаванне «Вожыка», які з таго часу і па сёння нястомна працінае калпочкамі вострых кпінаў

Фота Кастуся Дробавы.

Фрагмент экспазіцыі.

нумары часопіса «Вожык».

Кандрат Крапіва, дарэчы, ад самага пачатку выдання быў галоўным рэдактарам агітплаката «Раздавім фашысцкую гадзіну», а з моманту ператварэння выдання ў «Вожык» узначаліў і гэты часопіс.

У адкрыцці выстаўкі бралі ўдзел супрацоўнікі рэдакцыі часопіса «Вожык» на чале з галоўным рэдактарам Юліяй Зарэцкай, а таксама ўнучка Кандрата Крапівы Алена Атраховіч, па словах якой у паўсядзённым жыцці, як яна адзначала, Кандрат Кандратавіч усміхаўся не так і часта — амаль заўсёды заставаўся сур'ёзным. Здымкаў, на якіх Крапіва ўсміхаецца, вельмі мала, але адзін з іх наведвальнікі могуць убачыць у літаратурна-дакументальнай экспазіцыі музея. З выстаўкай можна азнаёміцца да пачатку мая.

Яна БУДОВІЧ

імпрэзы

Агульная прастора мастацтваў

Часам культурная прастора ствараецца спосабам своеасаблівага вонкавага сінтэзу, калі віды мастацтваў не толькі працуюць разам, абменьваюцца метадамі ў канкрэтным творы, але і «дзеліцца» пляцоўкамі. У Нацыянальным мастацкім музеі адзначылі юбілей беларускіх пісьменнікаў, якімі насычаны гэты год.

Так, прайшла імпрэза «MACT-READ: Шамякін, Мележ, Крапіва», прысвечаная 100-годдзю Івана Мележа і Івана Шамякіна, а таксама 125-годдзю Кандрата Крапівы. Музей вырашыў стварыць пляцоўку для літаратурнага мерапрыемства, каб падкрэсліць сувязь двух відаў мастацтва. «Вядомы рускі крытык Уладзімір Стасаў

параўноўваў выяўленчае мастацтва і літаратуру з блізнятамі, якія ідуць па жыцці ў абдымку. Чароўны літаратурны свет, постаці пісьменнікаў заўсёды нібы магніт прыцягвалі творцаў: жывапісцаў, скульптараў, майстроў кніжнай і станковай графікі. А пісьменнікі і паэты, у сваю чаргу, часта знаходзілі натхненне ў творах выяўленчага мастацтва», — адзначана ў анатацыі да імпрэзы.

Да мерапрыемства зрабілі выстаўку твораў з фондаў музея, якія давалі б уяўленне пра жыццё і творчасць пісьменнікаў, пра эпоху. Сваё мастацкае бачанне твораў

народных пісьменнікаў прадставілі навучэнцы мінскай гімназіі № 75.

У наведвальнікаў была магчымасць сустрэцца з нашчадкамі знакамітых творцаў — кандыдатам мастацтвазнаўства Аленай Атраховіч, унучкай Крапівы, і мастаком Іванам Семілетавым, унукам Мележа. Яны падзяліліся з аўдыторыяй успамінамі. Паслухаць творы Крапівы, Мележа і Шамякіна на імпрэзе можна было ў прафесійным выкананні. Урыўкі чыталі заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Валянцін Салаўёў і актрыса Марта Голубева. У гледачоў таксама была такая магчымасць: на імпрэзе працаваў адкрыты мікрафон.

Ганна ІВАНОВА

на развітанне

Не зламаны ў бурах і скрусе...

Усяго два разы адлучаўся Іван Андрэевіч Муравейка са сваёй любай Любаншчыны. Першы раз — на вайну. З баямі дайшоў да Берліна і распісаўся на рэйхстагу «Іван з Беларусі». З вогненнага ліхалецця вярнуўся паранены, а на гімнасцёрцы — баявыя ордэны Айчыннай вайны I і II ступені, Чырвонай Зоркі, медалі.

Другая адлучка з дому — на вучобу ў Маскву. Скончыў Вышэйшыя літаратурныя курсы. Шмат гадоў працаваў у раённай газеце «Кліч Радзімы».

Подзвігам Івана Андрэевіча стала яго бязмежная любоў да сваёй Айчыны, да матчынай мовы, да мастацкага слова. З вёскі Таль ён навучыўся бачыць усю Беларусь. Творчай, нястомнай, «муравейкавай» працай узвысіў і сябе як асобу, і нашу Божую зямельку Беларусь. За гэта хочацца нізка схіліць галаву перад светлай памяццю Воіна, Паэта, Грамадзяніна, заслужанага работніка культуры Беларусі.

Іван Андрэевіч адышоў у вечнасць у пачатку першага месяца вясны, на сотым годзе жыцця. Ён абавязваўся, нават напісаў верш «Іду на сто» і не дажыў да слаўнага юбілею ўсяго некалькі месяцаў. Да апошняга дня светла і актыўна працаваў, змагаўся за жыццё. Тэлефанаваў нам у «Вясёлку»,

прапаноўваў для друку свае юнацкія і свежыя вершы, рыхтаваў новыя зборнікі.

Іван Андрэевіч — першы лаўрэат вясёлкаўскай прэміі імя Васіля Віткі. Ганарыўся гэтым званнем. Да сваіх дзіцячых зборнікаў «Ручнікі», «Вось якія мы», «Пра работу і ляноту», «Дружная сямейка», «Сняжынкi-смяшынкi», «Сем колераў вясёлкі» яму хацелася дадаць усё новае і новае творы. Хацеў, жадаў, каб дзеці не страцілі смак да чытання, каб любілі і шанавалі родную мову, як сваю Айчыну.

З выдавецтвам «Адукацыя і выхаванне» мы паспелі выдаць кнігу вершаў Івана Муравейкі, якія друкаваліся ў «Вясёлцы». Атрымаўся зборнік жывой класікі «Як завуць казу?». У ім можна адчуць узнёслую душу слыннага паэта, яго бязмежную любоў да жыцця і дзяцей:

*Я нямала на свеце пражыў
І стаптаў цяжкіх ботаў багата.
Але дзе б я ні быў, ні хадзіў,
Помніў нашу маленькую хату...*

*Помніў скрозь я і ў сэрцы бярог
Мілагучную матчыну мову...*

Са сваёй мілай Любаншчыны Паэту хараша бачылася Беларусь, увесь белы свет. Рыфмы падказвала сама рака Арэса, усяляная Янкам Купалам, прырода і людзі малой радзімы.

Іван Андрэевіч быў кумірам усіх любанцаў, дарадцам, выхавальнікам, мудрым старэйшымна краю. Веру, ён і застанеца такім у памяці навечна. Патрыёты Айчыны не паміраюць ніколі. Яго ордэны і медалі «блішчаць, як сонейка, як зоры, // Нібыта іх яму далі // Не шмат гадоў таму, а ўчора». Яго кніжкі запатрабаваны сучаснікамі...

Уладзімір ЛІПСКИ

Пайшоў з жыцця вядомы дзіцячы пісьменнік, паэт, журналіст, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, член грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» Іван Андрэевіч МУРАВЕЙКА.

Пісьменнікі Міншчыны смуткуюць з прычыны смерці калегі і выказваюць спачуванні родным, блізкім, прыхільнікам таленту Івана Андрэевіча.

Мінскае абласное аддзяленне СПБ

«ЛіМ»-люстэрка

Міжнародная выстаўка «Вясновы балъ лялек» прайшла ў Маскве. Сёлета лялькі прадставілі больш за 400 аўтараў з Расіі, Беларусі, Ірака і Кіпра, паведамляе АТН. Свае работы на выстаўцы прэзентавала і беларуская мастачка Галіна Дзімітрук. Яе лялькі ўвасабляюць усю жаночую прыгажосць і хараство. У іх спалучаецца майстэрства скульптара, жывапісца і мадэльера. Дарэчы, кошт аўтарскіх лялек адпавядае кошту сапраўдных твораў мастацтва. Так, напрыклад, вытанчаная японская красуня расійскай мастачкі Марыны Бычковай каштуе 40 тысяч еўра, а самая дарагая лялька ў свеце — 6,5 мільёна долараў.

Згубленую карціну Тыцыяна выявілі ў Вялікабрытаніі, піша Daily Mail. Карціну з выявай сцэны Таемнай вясёры знайшоў у прыходскай царкве англійскага горада Ледберы мастацтвазнаўца і рэстаўратар Рональд Мур. Ён прыехаў сюды, каб аднавіць копію знакамітай «Таемнай вясёры» Леонарда да Вінчы, створаную ў XIX стагоддзі. Аднак у гэтай жа царкве Рональд Мур знайшоў іншую карціну. Мастацтвазнаўца вывучаў палатно больш за тры гады і ўрэшце даказаў, што яно было створана Тыцыянам. Акрамя ўласных мастацтвазнаўчых доказаў, Мур выдаліў тонкі слой бясколернага лаку і выявіў, што на карціне схаваны подпіс самога Тыцыяна.

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў адкрылася выстаўка «Лініі і вуглы» расійскага мастака Антона Кетава, перадае БелТА. Антон Кетаў — жывапісец, графік, скульптар, які выстаўляецца ў Расіі, Францыі, Бельгіі, Кітаі, Італіі, Грэцыі, Швецыі, Іспаніі. У кампазіцыях мастак спрабуе зазірнуць у свет будучыні з яго новай тэхнічнай эстэтыкай. Творы нагадваюць мадэлі лятучых гарадоў-станцый, складаныя механізмы або нерэалізаваныя архітэктурныя праекты. На выставе ў НЦСМ прадстаўлены работы 2017—2020 гадоў. Пры стварэнні прастора-вых кампазіцый Антон Кетаў прымяніў свой тэатральны досвед і выкарыстаў тэхналогіі вырабу дэкарацый, які значна адрозніваецца ад традыцыйных мастацкіх метадаў. Выстаўку можна наведаць да 2 мая.

Выстаўка жывапісу беларускіх мастакоў «Вясенняя рапсодыя», падрыхтаваная Нацыянальным мастацкім музеем Беларусі, адкрылася напярэдадні Міжнароднага жаночага дня ў Маскве, інфармуе АТН. Прадстаўлены работы Сямёна Дамарада, кветкавыя жанры Мікалая Ісаёнка, імпрэсіяністычныя нацюрморты Марыі Ісаёнак, палотны Валерыя Шкарубы, Уладзіміра Пракапцова, Васіля Касцючэнка. Паказаныя творы беларускіх мастакоў перадаюць непаўторны каларыт, духоўную змястоўнасць і эмацыянальнасць беларускага выяўленчага мастацтва, дэманструюць пераемнасць класічных традыцый пейзажнага і нацюрмортнага жывапісу і нацыянальную адметнасць мастацкай школы.

УЗША знайшлі згублены верш Уладзіміра Набокава пад назвай «The Man of Tomorrow's Lament» («Жальба Чалавека Будучыні») пра закаханага Супермэна, паведамляе РІА «Новости». Рукапіс праяжаў амаль 80 гадоў, яго выявіў у адной з забытых папак у Бібліятэцы рэдкіх кніг Ельскага ўніверсітэта літаратуразнаўца, перакладчык, аўтар кнігі «Прачытанне Набокава» (2019) Андрэй Бабікаў. Летам 1942 года У. Набокаў прынёс рукапіс верша рэдактару часопіса New Yorker Чарльзу Пірсу. Аднак той адхіліў твор і патлумачыў тым, што чытачы «наўрад ці зразумеюць» сэнс. Верш упершыню апублікавалі на сайце і ў папяровай версіі TLS, але пазнаёміцца з ім можна толькі пасля афармлення платнай падпіскі. Планаецца, што на рускай мове падрыхтаваны і перакладзены Бабікавым верш будзе прадстаўлены ў альманаху CONNAISSEUR летам гэтага года.

На Міжнародным конкурсе эсэ пра родную мову чацвёртакурснік факультэта журналістыкі БДУ Максім Цюцянкоў заваяваў дыплом II ступені за працу «З чаго пачынаецца Радзіма?..», інфармуе «СБ: Беларусь сегодня». У сваім эсэ хлопец разважаў пра важнасць захавання роднай мовы і падняў тэму білінгвізму. У конкурсе ацэньваліся 22 работы з Расіі, Беларусі, Эстоніі, Індыі, Кітая. Імпрэза была прысвечана Міжнароднаму дню роднай мовы і накіравана на прыцягненне ўвагі моладзі да культурных традыцый і нацыянальнай ідэнтычнасці. Дарэчы, 1-е месца таксама дасталася Беларусі: пераможцай стала дзесяцікласніца гімназіі № 1 імя Ф. Скарыны г. Полацка Вікторыя Крывянок.

Цікавінкі ад Дзіяны КАЗІМІРЧЫК

«Ад шчырага сэрца Міколу Арочку...»

Аўтографы на кнігах з асабістай бібліятэкі паэта

Апошнія дваццаць тры гады жыцця доктар філалагічных навук, беларускі паэт і літаратуразнавец Мікола Арочка (1930—2013) пражыў у роднай вёсцы Весявічы на Слонімшчыне. Там яго і правялі ў апошні шлях вяскоўцы на мясцовы пагост — да сыноў, лёс якіх быў трагічны і кароткі.

У вясковай хаце засталіся на стала недапісаныя вершы і паэмы Міколы Арочка, а на кніжных паліцах сумуюць сёння без свайго гаспадара дзясяткі кніг, многія з якіх падараваны пісьменнікам з аўтографамі і пажаданнямі. Жонка паэта Марыя Іванаўна Арочка дазволіла мне пазнаёміцца з бібліятэкай літаратара, а таксама ўзяць у сваю асабістую бібліятэку тыя выданні, якія мяне зацікавяць. Некалькі гадзін я сядзеў каля кніг. Даставаў з паліц то адну, то другую... Усе яны нагадвалі мне пра таленавітага літаратара-земляка, якога ведаў і з якім сябраваў шмат гадоў. Пераглядаючы кнігі, адразу прыгадаў выдатны верш Міколы Арочка «Мая бібліятэка» са зборніка «Колас на жышчы».

*Мірна спіць мая бібліятэка,
Толькі гэта вонкавы спакой.
Там, пад вокладкамі, страціў веку
І мяне уцягваюць у бой.
Часам, прахапіўшыся спрашання,
Я да кніг цягнуся, да радкоў:
Чую — сэрца грукае і сёння
У гулкім рытме — цоканне падкоў.
Пазнаю па вобліках паэтаў,
Іх усмешкі з сумам папалам.
Колькі іх тут песень недапетых
І нялёгка абарваных драм!
Словы, як мячы цяжкіх стагоддзяў,
Бразгаюць з пабоішчаў-арэн.
Са старонак песняры сыходзяць,
Як жывыя, скідаючы тлен...
Ваши мары, сённяшняю яву
Раздзяляю я з прыязню ўваччу...
Мусяць, завару яшчэ я кавы —
З крэўнымі сваімі пасяджу.*

З «крэўнымі сваімі» Мікола Арочка ўжо не пасядзіць, бо яго бібліятэка «мірна спіць», як і ён сам. Толькі дзясяткі аўтографаў на кнігах, якія падарылі беларускія літаратары Міколу Арочку, нагадваюць пра яго як асобу, як чалавека, як літаратара. З вялікай колькасці аўтографаў на кнігах, падараных літаратару, я ўзяў тыя, якія прыцягнулі ўвагу, зацікавілі. Яны адкрылі перада мной вялікі, найцікавейшы свет чалавечых узаемаадносін, любові да роднай літаратуры, мовы, Бацькаўшчыны.

Найбольш кніг з аўтографамі ў асабістай бібліятэцы Міколы Арочка ад слонімскага літаратараў. Алег Лойка (1931—2008) на аўтарэферце «Максім Багдановіч і праблемы развіцця беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя» (Мн., 1969) напісаў: «Дарагому Міколу Арочку, каб не затрымліваўся ў дарозе. Трымаймаса, браце, пакуль малады, крылаты вецер Слонімшчыны з намі. Пакуль жа мы ёсць самі, ён — з намі. Твой Алег. У красавіку 1969 г.»

У аўтографе на сваім зборніку вершаў «Каб не плакалі кні» (Мн., 1967) Алег Лойка зноў нагадвае Міколу Арочку пра зямляцтва: «Дарагому Міколу Арочку. З-над Бяздоннага возера гэтыя матывы, нашага з табой, браце, возера. На дружбу, на ўсё найлепшае. Твой Алег. Кастрычнік, 1967 г.»

У 1968 годзе Алег Лойка выдаў кнігу «Сустрэчы з днём сённяшнім». У ёй аўтар распавядаў пра найлепшыя творы беларускай паэзіі, напісаныя паэтам розных пакаленняў, пра новыя імёны ў ёй і пра заканамернасці яе развіцця. Адну з кніг ён падпісаў Міколу Арочку: «Дарагому Міколу Арочку са словамі дружбы, душэўнай блізкасці. Твой Алег. 15.12.1968».

Зямляк Арочка Уладзімір Сакалоўскі (1930—2013) на сваёй кнізе «Пара стаўлення» (Мн., 1986) — пра вопыт параўнальнага вывучэння беларускай і некаторых класічных замежных літаратур — пакінуў аўтограф у вершаваных радках: «Дарагому сябру і земляку Мікалаю Мікалаевічу Арочку. Цяжкі твой

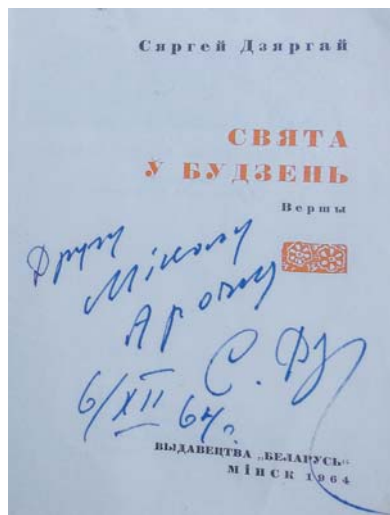
Мікола Арочка.

шлях, які суровы лёс! Ты крыж збаўлення цярпліва нёс. Ахопленыя зайздасцю яны ці зналі? Якое сэрца на той пласе крыжавалі... Ты ж адплаціў ім шчодрасцю і дабратой, радкі запоўніўшы сваёю плочцю і крывёю. 12.12.86 г. Уладзімір Сакалоўскі».

Старэйшы сябра і зямляк Міколы Арочка паэт Анатоль Іверс (1912—1999) пакінуў аўтографы на дзвюх сваіх паэтычных кнігах. На тытульным лісце зборніка «Жыву ў бацькоўскім краі» (Мн., 1982) паэт напісаў: «Міколу Арочку — майму найлепшаму земляку на добры ўспамін і шчасце. Анатоль Іверс. 11.10.83». А на зборнічку «Прыдарожныя сосны» (Слонім, 1995) пажадаў: «Дарагі Мікола! Хай табе і тваім родным будзе добра. Анатоль Іверс. 16 сакавіка 1995 г.»

Кандыдат філалагічных навук, паэт Іван Чыгрын (1931—2006) сваю кнігу «Крокі: проза "Узвышша"» (Мн., 1989) падпісаў Міколу Арочку коратка: «Міколу Арочку па-сяброўску, па-зямляцку. Аўтар. 22.10.1989».

Аляксандр Талерчык, які напісаў і выдаў гісторыка-краязнаўчы нарыс пра родную вёску Парэчча Слонімскага раёна і пра беларускага нацыянальнага героя, аднаго з кіраўнікоў паўстання 1830—1831 гадоў супраць Расійскай імперыі Міхала Валовіча (1806—1833), на сваёй кнізе «Парэчча» (Гродна, 2002) напісаў: «Шаноўнаму Міколу Арочку з павагай да тваёй творчай і патрыятычнай дзейнасці. Ад аўтара ў дзень народзін Міхала Валовіча 18.06.2002 г. Аляксандр Талерчык».

Яшчэ адзін зямляк, Уладзімір Кароткі, на ўласным творы «Творчы шлях Мялеція Сматрыцкага» (Мн., 1987) зычыў: «Дарагому Мікалаю Мікалаевічу Арочку — майму земляку, добраму і шчыраму чалавеку, з пажаданням новых, цікавых паэтычных і навуковых кніг. З удзячнасцю Ул. Кароткі. 16.01.87».

Міколу Арочку лічылі земляком і Мікола Грынчык, і Янка Брыль. У бібліятэцы захаваўся і іх кнігі з аўтографамі. «Дарагому Міколу Арочку, земляку і сябру з сардэчнымі пачуццямі і пажаданням далейшых, яшчэ большых і большых творчых

поспехаў — аўтар. 8.4.1969. Мінск», — такі аўтограф пакінуў Мікола Грынчык (1923—1999) на сваім даследаванні «Фальклорныя традыцыі ў беларускай дакастрычніцкай паэзіі» (Мн., 1969). А Янка Брыль (1917—2006) на кнізе апавяданняў, замалёвак і нарысаў «Працяг размовы» (Мн., 1962) напісаў: «Міколу Арочку — земляку і паэту. Янка Брыль. 31.8.62».

Мікола Арочка і яго жонка Марыя Іванаўна шчыра сябравалі з паэтам Уладзімірам Дубоўкам. Упершыню Арочка на ведаў Дубоўку (1900—1976) у Маскве ў лютым 1976 года. З самага ранку да цямна за сталом дубоўкаўскай маскоўскай кватэры ў Новых Чарошках яны гутарылі пра жыццё, літаратуру, пра тых, хто быў рэпрэсаваны, хто выжыў, а хто назаўсёды застаўся на Салаўках і ў Сібіры. Мікола Арочка ў Маскве быў праездам, бо як навуковец ехаў у Казань на святочныя мерапрыемствы з нагоды 70-годдзя нараджэння татарскага паэта Мусы Джалілі. Ён — ці не апошні з беларускіх паэтаў, хто з Дубоўкам сустракаўся ў Маскве за месяц да яго смерці (Уладзіміра Дубоўкі не стала 20 сакавіка 1976 года. — С. Ч.). Сядзячы за сталом, Уладзімір Дубоўка падпісаў яму сваю кнігу казак «Залатыя зярняты» (Мн., 1975): «На добры ўспамін, ад шчырага сэрца М. М. Арочку — з сардэчным прывітаннем Ул. Дубоўка. 9.02.76».

У 1960-х гадах жонка Міколы Арочка працавала ў рэдакцыі літаратурна-драматычных перадач на Беларускім радыё. І калі ў Мінск прыязджаў Уладзімір Дубоўка, яна заўсёды запрашала яго на радыё, дзе ён чытаў свае праязічныя і вершаваныя творы. У 1961 годзе на зборнічку вершаў «Палеская рапсодыя» (Мн., 1961) ён напісаў: «Мары Іванаўне Арочка з вялікай пашанай, ад шчырага сэрца. Ул. Дубоўка. 12.05.66».

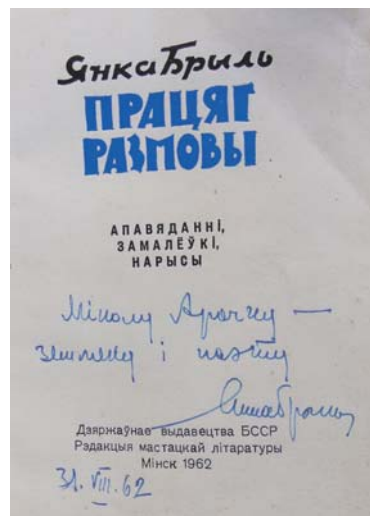
Шмат гадоў Мікола Арочка сябраваў з доктарам філалагічных навук, членам-карэспандэнтам АН БССР, дырэктарам Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, беларускім літаратуразнаўцам Віктарам Каваленкам (1929—2001). Амаль усе прыжыццёвыя выданні Каваленкі падпісаныя Арочку. На тытульным лісце кнігі літаратурна-крытычных артыкулаў «Давер» (Мн., 1967) чытаем: «Міколу Арочку — вядомаму беларускаму паэту, які адзін з нямногіх нашых паэтаў захапіўся літаратуразнаўствам і даказаў, што ён самы сапраўдны літаратуразнаўца. З пажаданням поспехаў. 21.01.1968. Віктар Каваленка». А на сваёй кнізе гуманістычных матываў у беларускай літаратуры «Голас чалавечнасці» (Мн., 1970) Віктар Каваленка пакінуў такі надпіс: «Міколу Арочку — таленавітаму паэту, літаратару шырокіх творчых магчымасцей, каму паэзія памагае быць выдатным крытыкам. З глыбокай павагай В. Каваленка. 25.09.1970». Кнігу «Прага духоўнасці» (Мн., 1975) Віктар Каваленка падпісаў так: «Міколу Мікалаевічу Арочку, які выдатна нясе галоўную службу ў паэзіі і ў крытыцы. З пажаданням, каб часцей дзяліўся вопытам. Шчыра — Віктар Каваленка. 10.03.1975».

У 1975 годзе Каваленка выдаў кнігу пра развіццё беларускай літаратуры XIX—XX стагоддзяў «Вытокі. Уплывы. Паскоранасць», якую таксама падараваў слонімскаму літаратару: «Мікалаю Мікалаевічу Арочку — з найлепшымі пажаданнямі і ўдзячнасцю за сур'ёзныя заўвагі па рукапісы гэтай кнігі. З павагай Віктар Каваленка. 11.05.1975». У аўтографе на ўласнай кнізе «Жывое аблічча дзён» (Мн., 1979) яе аўтар шчыра прызначае: «Дарагому Міколу Мікалаевічу, у якога даўно вучуся пісаць страшна, вобразна і натхнёна і буду вучыцца далей, хоць сёння таксама дасягнуў у гэтым напрамку. З глыбокай павагай і добрай зайдзрасцю В. Каваленка. 2.08.79 г.». На кнізе «Покліч жыцця» (Мн., 1987) такі аўтограф ад аўтара:

«Дарагому Мікалаю Мікалаевічу Арочку — беларускаму паэту і даследчыку буйнага таленту, з пажаданням ніколі не стамляцца, ідучы сваёй пучыводнай зоркай. Удзячны В. Каваленка. 30.04.87 г.». Кніга «Веліч праўды» (Мн., 1989) таксама захаваўся ў бібліятэцы Міколы Арочка: «Дарагому Мікалаю Мікалаевічу Арочку — сапраўднаму паэту, сапраўднаму грамадзяніну, сапраўднаму вучонаму, чыя ўвага да мяне лесціць мне і радуе, з самымі найлепшымі пажаданнямі В. Каваленка. 30.10.89 г.»

У 1972 годзе Віктар Каваленка, Міхась Мушыньскі і Алесь Яскевіч выдалі сумесную кнігу «Шляхі развіцця беларускай савецкай прозы». І першы экзэмпляр з аўтографам аўтары прынеслі Міколу Арочку: «Міколу Мікалаевічу Арочку — хадзі, дружа, на падсочку з нязменным поспехам у крытычную, паэтычную і праязічную дзялянку, а пры выпадку і яшчэ ў якую-небудзь. В. Каваленка, М. Мушыньскі, А. Яскевіч».

У добрых адносінах М. Арочка заўсёды быў з народным паэтам Беларусі Максімам Танкам (1912—1995). Пра яго слонімска даследчык напісаў і выдаў у 1984 годзе кнігу «Максім Танк. Жыццё ў паэзіі». Аўтар даследаваў жыццёвы і творчы шлях Максіма Танка, а таксама яго паэтычныя набыткі.

Спыніўся на эстэтычных каштоўнасцях, створаныхна высокім узроўні сучаснай паэтычнай культуры, разледзеў майстэрства, паэтыку, багацце жанрава-стылёвых пошукаў паэта. Захаваўся і некалькі паэтычных зборнікаў Максіма Танка з аўтографамі. На зборніку «Хай будзе святло» (Мн., 1973) народны паэт напісаў: «Дарагому другу Мікалаю Мікалаевічу Арочку з любоўю і найлепшымі пажаданнямі. Максім Танк. Мінск, 7.01.1973». А на кнізе вершаў «Ключ жураўліны» (Мн., 1972) чытаем такія радкі: «Майму чудаўнаму другу Міколу Арочку ад усяго сэрца. Максім Танк. 12.01.1973». На «Дарозе закалыханай жытам» (Мн., 1976) застаўся надпіс: «Дарагому другу Мікалаю Мікалаевічу Арочку — з навагоднімі віншаваннямі і найлепшымі пажаданнямі. Ад усяго сэрца Максім Танк. Мінск. 7.01.1977».

Беларускія паэты Сергей Дзяргай, Алесь Разанаў, Кастусь Цвірка пакідалі на ўласных кнігах аўтографы для Міколы Арочка вельмі кароткія, але яркія.

З цікавасцю чытаю надпісы на кнігах Адама Мальдзіса, Серафіма Андраюка, Івана Штэйнера, Уладзіміра Гніламёдава, Міхася Тычыны, Уладзіміра Казбурка і іншых літаратуразнаўцаў.

Сярод кніг з бібліятэкі Міколы Арочка трапіў на вочы і зборнік твораў маладых беларускіх літаратараў «На сонечных сцежках» (Мн., 1953), дзе былі апублікаваны і першыя вершы юнака-паэта са Слонімшчыны. Гэтае выданне ён адразу падарыў сваёй зямляццы Марыі Кароцьцы, якая да самай смерці будзе яго вернай сяброўкай і жонкай... Малады Мікола Арочка ёй напісаў: «Свае першыя вершы пад вокладкай зборніка даю ў знак сардэчнай павагі і ўдзячнасці свайму першакрытыку Марыі Іванаўне Кароцька. Мікола Арочка. 12 лютага 1954 года. Мінск».

Сяргей ЧЫГРЫН
Фота даслана аўтарам

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ:

«Як каханне: глыбокае і высокае, на ўсё жыццё...»

За прафесіяналізм, вялікі асабісты ўклад у развіццё дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі і нацыянальнай журналістыкі намеснік дырэктара — загадчык аддзела музычных і літаратурна-мастацкіх праграм дырэкцыі канала «Культура» Беларускага радыё Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі, паэт, празаік, публіцыст, журналіст Навум Гальпяровіч на пачатку года быў удастоены ганаровага звання «Заслужаны дзеяч культуры». Пра тое, што было лёсавызначальным у станаўленні светапогляду пісьменніка, што прывяло яго да служэння Слову, творца распавёў у гутарцы з карэспандэнтам «ЛіМа».

— Навум Якаўлевіч, хоць і са спазненнем, віншуем вас з атриманнем ганаровага звання. Прыемна, што сярод іншых абралі менавіта вас!

— Дзякуй! Людзей, захопленых культурай, шмат, прычым паўсюль, не толькі ў сталіцы: і ў малых гарадах, і ў вёсках. Яны кожны на сваім месцы служаць культуры: арганізуюць выстаўкі, захоўваюць народныя традыцыі, займаюцца краязнаўчай работай... Тым больш прыемна, што ёсць такая аднака маёй работы. Насамрэч, многа гадоў і высілкау аддаў і літаратуры, і культуры. І ўзнагарода для мяне — стымул для далейшай працы на гэтай высакароднай ніве. Трэба адпавядаць тым надзеям і добрым словам, якія прагучалі, той высокай ацэнцы майго ўкладу ў нашу айчынную культуру.

— Як вы адчулі пакліканне? Што было лёсавызначальным?

— Чалавек, які любіць літаратуру (а я навучыўся чытаць яшчэ да школы), — марыць быць калі не героем, то патрэбным людзям. Ува мне высокія памкненні, спачатку несвядома, сышліся на тым, што галоўнае — радзіма, зямля. Вырас я ў прыгарадным пасёлку, які называўся Пітомнік, дзе ўсё — дзеці, дарослыя, прырода — выклікала замілаванне. Яно спрыяла таму, што яшчэ ў 4 класе пачаў весці дзёнік, куды запісваў і вершы, і ўражанні ад таго, што хвалявала, што лічыў важным і цікавым. І хоць вучыўся ў рускамоўнай школе, любіў і беларускую літаратуру, чытаў кнігі беларускіх пісьменнікаў на беларускай мове. Але гэтая цікавасць перарасла ў сапраўднае захапленне, калі пазнаёміўся з творчасцю Уладзіміра Караткевіча.

— То-бок каб не ён, вы маглі б быць заангажаваным у рускамоўную культуру? Але ж у адным з вершаў пісалі:

Я — падданы беларускіх слоў,
Тых, да якіх радзіма прычасціла.

— Так, вырас я на рускай літаратуры, на паэзіі Мандэльштама, Цвятаевай, Ахмадулінай, Таркоўскага. Рускамоўныя вершы былі ў мяне досыць неблагія. Але хоць згаданыя пісьменнікі і куміры маёй маладосці, было адчуванне, што гэта не зусім маё, што ў мяне няма адчування ўласнага голасу. Калі прыехаў у Ленінград да свайго дзядзькі, зайшоў у рэдакцыю часопіса «Нева» паказаць свае вершы. Сустрэў Усевалада Раждзественскага... Ён нечакана параіў: «Вы ж родам з Полацка. Чаму б вам не пісаць на мове таго народа, дзе вы жывяце?»

Ды вершы — гэта не толькі тое, што напаўняе істоту цалкам. Адчуванне любові да зямлі, мовы, культуры значна шырэйшае, чым вершы. І калі я ў Караткевіча прачытаў пра людзей, якія не былі беларусамі, але, дакрануўшыся душой да беларускай справы, вельмі палюбілі беларускі народ, сталі ў яго шэрагі, я падумаў, што тыя словы — і пра мяне. Шчаслівае адчуванне прыналежнасці...

Калі чалавек ідзе ў святарства, то гэта называецца служэнне. Беларуская культура і мова — маё служэнне. І тут справа не ў паходжанні, хоць я і не адмаўляюся ад сваіх каранёў. Я свядома выбраў свой шлях, і шлях гэты — беларуская культура.

Доля яе — шматпакутная, як і ўвогуле лёс і доля беларускага народа. І пачуццё справядлівасці вымагае: менавіта яму трэба аддаць больш агню, увагі і спагады... Гэта маё, гэта ў душы чалавека, які адданы сваёй радзіме.

У маладосці былі планы паступіць і вучыцца ў Ленінградзе, мне вельмі падабаўся гэты горад, яго аўра, але потым зразумеў, што мая зямля, мой лёс, маё месца — тут. Гэта як каханне: глыбокае і высокае, на ўсё жыццё. Паехаў бы ў Ленінград, сумленна працаваў бы перакладчыкам — быў бы адным з многіх... Там хапае і без мяне.

Поспехі мае, калі яны былі, прысвячаў маці: хай яна ганарыцца, хай ганарацца мае блізкія і родныя. І раней, і цяпер простыя людзі пішуць мне — дзякуюць за мову,

Фота Кастуся Дробава.

Навум Гальпяровіч.

за вершы і беларускасць. Якія ў іх лістах высокія словы! І гэта самая лепшая ўзнагарода, што сведчыць: варта працаваць і рабіць тое, што робіш.

Аднойчы па радыё ў мяне была гутарка з Валерыем Анісенкам, прыйшоў ліст: «Я пачуў такія знаёмыя вашы галасы і заплакаў» — для мяне гэта тое, што абавязвае...

— Вам настолькі блізкія простыя людзі, у тым ліку сяляне, што быццам калекцыянуеце для памяці іх лёсы, распавядаеце пра некаторых у праграме «Сюжэт для вечнасці»...

— Я ім захапляюся. Адкрываю ў кожным тое, што можа адгукнуцца ў сэрцы іншых. Наколькі ў іх паэтычныя душы і высокая духоўная ўнутраная пазіцыя! Яны застаюцца ў маёй душы, з многімі падтрымліваю сувязь. Аднойчы, калі адпачываў на Нарачы, паехаў у Маладзечна і спытаў у выпадковага чалавека, дзе жыве Мікола Ермаловіч: хацелася падарыць яму маю першую кніжку. Мы з ім тады прагаварылі гадзіны дзве: было прыемна, што ён ужо ведаў мяне, чуў па радыё. Знайшоў у ім роднасную душу. Якая радасць ад сустрэчы з падобнымі людзьмі!

— Як узнікла ідэя «Сюжэтаў для вечнасці»? Што было штуршком, каб выказаць свой унутраны свет?

— Вельмі ўдзячны Уладзіміру Трапянку, кіраўніку канала «Культура», бо ідэя «Сюжэтаў» была даўно, але ў нечым я саромеўся яе, насіў у сабе. Адна справа пісаць, друкаваць, другая — агучваць сваім голасам для тысяч, а то і дзясяткаў тысяч людзей. Калі пішуцца вершы, то гэта як кардыяграма душы... Калі ж стаў пісаць прозу, было нязвыкла. З аднаго боку, пішу пра сябе, але людзі, пра якіх апавядаю, — частка майго жыцця. Яны прысутнічаюць у маёй біяграфіі як паветра, як сонца, як усё, што вакол мяне. Прыдумляць сюжэты не ўмею, бяру іх з рэальнасці, хоць гэта і вялікая адказнасць. І калі распавядаю пра людзей, раскажваю не толькі тое, што назіраю, але і як раскрываюцца іх характары праз нашы стасункі.

Навелы ж мае (якія паслужылі асновай для «сюжэтаў...») некаторыя надрукаваныя, некаторыя — не. У хуткім часе пасля агучкі іх па радыё мне званілі некаторыя слухачы: «Ёсць навелы, якія памятаю на памяць. Але калі слухаю іх, то ўнікае іншае ўражанне: жывы чалавечы голас надае нейкую афарбоўку таму, што чытае». Гэта своеасаблівае споведзь душы. Спалучэнне: вершы, проза і мастацкае чытанне — усе жанры радыё выкарыстаны для праграмы, што дае мне радасць і задавальненне.

— Ваша аўтарская праграма «Суразмоўцы» на тэлебачанні існуе ўжо тры гады...

— У перадачы знялося ўжо каля ста чалавек. Калі прапаноўваў гэтую ідэю, падсвядома існавала боязь: а ці хопіць людзей? Цяпер жа зразумела: цікавых людзей шмат, і з'яўляюцца ўсё новыя... Але ў будучым сезоне, магчыма, праект трохі зменіцца, ды галоўнае застанецца — родная культура, любоў да Радзімы, шчырасць...

— Як бы вы самі адказалі на тэмы пытання, якія задаеце вашым гасцям у «Суразмоўцах»? З кім хацелі б сустрэцца?

— Калі казаць пра сучаснікаў, то не хачу расчараваць: чалавек — адно, а творчасць яго — іншае. Не даспадобы, што зараз раскрываюцца таямніцы: маўляў, той нешта не так робіць у асабістым жыцці...

А калі віртуальна — сустрэцца хацеў бы са сваімі землякамі. Найперш — са Скарынам. Мне цікава, як ён, палачанін, здолеў стаць еўрапейцам і не забыцца на

родную мову і культуру. З Сімяонам Полацкім: пагава-рыць, пабачыць, што было галоўнае ў яго жыцці, адчуць святло яго асобы.

— Тры любімыя кнігі?

— «Каласы пад сярпом тваім» Уладзіміра Караткевіча, «Ахілесавы сэрца» Андрэя Вазнясенскага і «Складана быць богам» братаў Стругацкіх.

— Вас кранае фантастыка?

— Твор Стругацкіх — гэта разважанні ў фантастычнай афарбоўцы пра сутнасць жыцця. Герой рамана трапляе на іншую планету і апынаецца ў Сярэднявеччы, а там — інтрыгі, цемра, здрада, як бывае ў зямлян, — настолькі па-філасофску, мудра, павучальна, што я гатовы перачытваць шмат разоў. А наконце Вазнясенскага... Мы з аднакласнікам купілі кнігу выпадкова і практычна вывучылі яе на памяць. Яна стала для нас адкрыццём паэзіі, у многім не падобнай на тое, што чыталі раней.

— А ў чым для вас сутнасць жыцця?

— Часам людзі спрачаюцца, даказваюць адно ці другое. Я ж не ведаю: гэта — вялікая загадка. А ў нечым і адказ на самае галоўнае пытанне: служыць пэўнай вялікай ідэі, народу, літаратуры. Але ёсць яшчэ жыццёвыя рэаліі: здароўе, сям'я, дзеці. Тут для мяне ўсё загадка... Напрыклад, жанчына. Не заўсёды разумею яе сутнасць, настолькі гэта шматаблічна: яна — у нечым высокім, прыгожым, светлым, але разам з тым, здараецца, і ў цвёрдасці, непахіснасці, нават жорсткасці. Дык у чым сутнасць? Нельга даць адназначную характарыстыку. У любым выпадку, для мяне служэнне — тое, што раблю, работа займае вялікую частку жыцця, можна сказаць, і з'яўляецца яго сутнасцю.

— Раскажыце пра ваш досвед вандроўніка. Наколькі розныя людзі, напрыклад, у нас і ў Кітаі?

— Кітай — іншы космас, які не з'яўляецца блізкім нам, каб перанесці на нашу глебу. У тым ліку культурную. Памылка некаторых людзей — перанесці на сваю глебу каштоўнасці, літаратуру, рэлігію, погляды іншых народаў. Але ганарыцца і даражыць трэба тым, што мы маем. Нельга стаць другім Гіёмам Апалінэрам, Пікаса, можна стаць толькі самім сабой, на сваёй зямлі, вядома ж, імкнучыся быць карысным свету.

— Але ж матывы паэзіі ў многіх літаратурах свету тыя самыя: узаемаадносіны, каханне, асоба — улада... І часта яны бываюць выказаны аднымі і тымі ж вобразамі...

— На мой погляд, у тым і ёсць сусветнае багацце: людзі і іх пачуцці вельмі блізкія, таму мы можам зразумець, якое каханне ў герояў Хэмінгвея, Стэйнбека. Гэта вельмі падобна, але адбываецца ў розных умовах, то-бок пачуцці тоесныя, а рэальнасць іншая... Ёсць розныя традыцыі ў розных народаў: фіны, дапрыкладу, лічыцца, больш халоднымі (але гэта толькі знешне), беларусы — больш рахманыя і цяплівыя, кітайцы больш паважаюць сілу і парадак. Якраз мы цікавыя свету тым, што паказваем сваё, не параўноўваючы...

Часам разважаю: чаму ў сучаснай еўрапейскай літаратуры няма рыфмы ў вершах. Можа быць, там — крыху іншае адчуванне паэзіі: галоўнае — пачуццё і вобраз; спецыфіка лексікі заходніх моў рыфмы не выкарыстоўвае. А ў нас атрымліваецца рыфмай напісаць лягчэй, чым прозаі. Не задумваючыся і не заўважаючы таго, людзі часта гавораць у рыфму. Можа, таму што гэта традыцыя: раней заўжды спявалі песні, калыханкі... Нельга адыходзіць ад традыцыі і тым самым ад сябе самога.

Даследчыкі спрачаюцца: што такое народная паэзія?.. Гэта — не этнаграфія, а ўнутранае пачуццё: гены продкаў адгукваюцца ў 3-м, у 5-м каленах... Але чаму адгукваецца менавіта тое ці іншае? Чаму ўва мне раптам адгукнулася беларускае слова, напрыклад? Што там атрымалася з беларускасцю ў маіх продкаў? Нібыта ніякіх падстаў на тое не было... Ёсць людзі, якія вывучаюць мову, у каго яна з'яўляецца рабочым інструментам. Але ўнутранага адчування яе, прыналежнасці ёй, няма. І ў той жа час апісаны выпадкі, калі раптам чалавек пасля траўмы пачынаў размаўляць на іншай, невядомай, мове. Ён не бачыў сваіх продкаў, а іх мова ў чалавеку ажыла. Так што мову нездарма называюць душой чалавека, народа.

— А што насамрэч, на ваш погляд, трэба беларусам?

— Трэба проста жыць па-беларуску, стаць беларусамі... Любіць і ганарыцца сваім, родным. Жыць сваім жыццём і быць самімі сабою. Усё астатняе: ідэі, рухі — другаснае. Трэба існаваць на сваёй зямлі, суладна гэтай мове і культуры, станаўцца звычайным народам са сваімі традыцыямі, мовай, культурай. Навучыцца быць сабой у сям'і розных народаў і культур.

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

Памяць і песня дарогі

Ці ведаеце вы выдатнае выказанне Сенэкі Малодшага: «Калі няма далейшага росту, значыць, блізкі канец»? Толькі тады можна дасягнуць новых значных поспехаў, калі нават пры важкіх набытках не спачываць на лаўрах. Яшчэ ў большай ступені гэта тычыцца людзей творчых. Не зважаючы на ўзрост, пры жаданні заўсёды можна знайсці новае прымяненне свайму таленту. Пацвярджэнне гэтаму — творчасць Ганада Чарказяна, у якога якраз і назіраецца пастаянны мастакоўскі рост. Гэта засведчыла яго новая кніга «Дарога на Ушачы» («Дорога на Ушачи»), зялёнае святло якой дало выдавецтва «Ковчег».

Такая назва з’явілася невыпадкова, бо гэта своеасаблівае падарожжа ў адзін з найбольш літаратурна знакамітых раёнаў не толькі Віцебшчыны, але і ўсёй Беларусі. Безумоўна, ёсць рэгіёны не менш шчодрныя на літаратурныя імёны. Для прыкладу — Случчына, Уздзеншчына. Аднак ні адзін не можа пахваліцца тым, што даў жыццё ажно тром пісьменнікам, якім прысвоена ганаровае званне «Народны». Народныя паэты Пятрусь Броўка, Рыгор Барадулін і народны пісьменнік Васіль Быкаў... Ганад Бадрыевіч невыпадкова ўзяўся сказаць пра іх сваё слова. Далёка не кожны можа пахваліцца асабістым знаёмствам з тымі, хто з’яўляецца гонарам нашай літаратуры, ды яшчэ праславіў яе далёка за межамі Беларусі. Тым больш адначасова з трыма. А для Ганада Чарказяна яны былі яшчэ і старэйшымі сябрамі. Дык грэшна не пазнаёміць з імі бліжэй, каб можна было лепш зразумець іх не толькі як творцаў...

Гэтаму разуменню добра спрыяе матыў дарогі, выкарыстаны аўтарам у якасці мастацкага прыёму. Дарога на Ушачы — тая магістраль, што звязвала ўжо знакамітых літаратараў з іх малой радзімай. Адпаведна ў кнізе з’явіліся і тры раздзелы: «Хата першая», «Хата другая», «Хата трэцяя». У кожным з іх у нечым агульныя развагі, а далей тое, што, з’яўляючыся ў многім асабістым, набывае літаратурна-грамадскае значэнне, бо прыводзяцца факты, іншым невядомыя. Яны паўней і глыбей дазваляюць зразумець Петруся Броўку, Рыгора Барадуліна, Васіля Быкава не толькі як творцаў, а і як людзей. Нібы міні-кніжкі атрымаліся ў адной кнізе: «Гэта Пятрусь Броўка!», «Я пазваню табе з трамвая...» (пра Рыгора Барадуліна), «Васіль Быкаў. Свет бязлітасны».

Кім быў Пятрусь Броўка для Ганада Чарказяна, відаць ужо з такога прызнання: «У маім жыцці мне па-сапраўднаму пашанцавала двойчы. Першы раз, калі я сустрэўся з беларускай дзяўчынай, якая стала маёй жонкай. Другі — калі сустрэўся і пазнаёміўся з Пятром Усцінавічам». Менавіта Пятрусь Броўка стаў першым, хто распознаў у ім арыгінальнага паэта. Такое не забываецца. Яшчэ і напамін аб тым, як гэта важна, калі ў маладога творцы ёсць мастакоўскі «хросны бацька».

Пазнаёміўшыся бліжэй з Петрусём Усцінавічам, хочацца хутчэй прадоўжыць падарожжа па Ушаччыне. Яно таксама будзе ў радасць, бо дапаўняе партрэт таго, пра каго сказана і так шмат, новымі штырхамі: з Рыгорам Барадуліным Ганада Чарказяна звязвала шмат агульнага. Ды і па ўзросце яны былі бліжэй. Хіба вялікая розніца — усяго нейкія адзінаццаць гадоў?

Асабліва для творцаў, ды яшчэ паэтаў. Ганад Бадрыевіч ахвотна спяшаўся туды, дзе, дазволіў сабе перафразаваць Аляксандра Пушкіна, Барадулінскі дух.

Аднак і Пуцілкавічы не спяшаюцца яго адпускаць. Броўкаўскі дух недзе побач. Гэта адчуваецца па тым, што нечакана з’яўляецца жаданне прамовіць свае вершы. Адзін з іх «Памяці Петруся Броўкі»:

*Прыемна зорам загарацца.
Няўтульна радасці
З журбою.
Ён для мяне жывы,
Дарадца.
Ён множыць дабрыню
Сабою.*

*Свайёй маркоце натураю,
І поўны ранішняй пашаны,
Зноў тэлефон я паўтараю,
Не раз, не два
Перапісаны.*

Апошняя страфа цалкам адпавядае настрою, які з’яўляецца пры згадцы, што Рыгора Барадуліна няма ўжо на гэтым свеце. Але маркота адразу знікае, бо «дарога сама напывае нам знаёмыя радкі»:

*Трэба дома бываць часцей,
Трэба дома бываць не гасцём,
Каб душою не ачарсцвець,
Каб не страціць святое штосьці.*

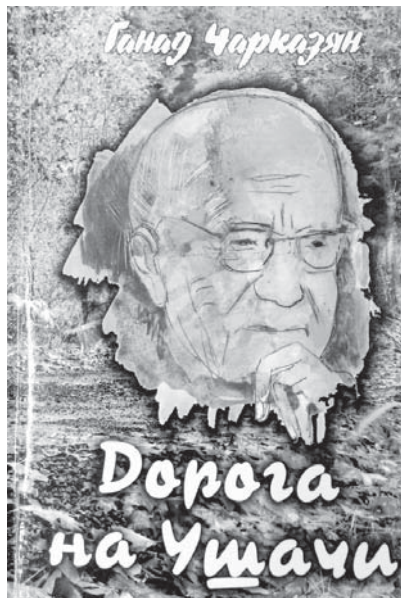
Гэта пачатак раздзела «Хата другая». Верш, які ў пэўнай ступені ўспрымаецца візітоўкай Рыгора Іванавіча. Несумненна, можна знайсці нямала і больш значных, арыгінальных твораў, але... Як не пагадзіцца з Ганадам Чарказянам: «Гэтыя радкі ўжо даўно набылі крылы песні. А ў 1960 годзе, калі напісаў малады беларускі паэт Рыгор Барадулін, іх цытавалі на памяць ва ўсіх кутках Беларусі. Вершы гучалі як гімн вернасці свайёй малой радзіме, роднаму бацькоўскаму дому. Вершы дагадзілі самому часу. Не было яшчэ ў айчынай паэзіі роўных па гучанні, па сваім эмацыйна-нальным накале. Радкі сталі адразу ж крылатымі, іх ахвотна падхапілі і наступныя пакаленні».

Ганад Бадрыевіч не прызнаецца ў гэтым, але ў яго душы яны выклікалі іншы водгук, чым у тых, хто адарваны ад роднага дому не так далёка, як ён. Яны сапраўды могуць, а іншыя маглі «дома бываць часцей», «не гасцём». А ён... Асмелюся сказаць, што, бадай, і гэта паспрыяла такому цеснаму збліжэнню і сяброўству з Рыгорам Барадуліным — рознасць лёсу: Ушачы блізка, а дзе тое сяло Ерасхаўн, што ў Акцёмбяранскім раёне Арменіі, у якім нарадзіўся Ганад Чарказян?!

Тое, чаго не ставала яму, як бы дапаўняў Рыгор Барадулін. Задумваючыся над лёсам сябра, ён яшчэ больш, яшчэ мацней адчуваў: як гэта добра, калі можна пабываць там, дзе прайшло тваё маленства. Яны не проста сябравалі, а былі блізкімі настолькі, што Рыгор Іванавіч, ужо знаходзячыся, па сутнасці, на мяжы жыцця і смерці, не забываў пра сябра: «Ён паміраў, а свядомасць была яшчэ далучана да паэзіі. Рука ўжо не здольна была трымаць аўтаручку, але радкі ліліся дрыготкім ручаём»:

*Размах крыла арла,
Размераны на мрою,
Нясе стралу святла
Даверыцца настрою.
Пакуль ляціць арол,
Усё жыве, як трэба.
Лукамі ўвіты дол
Куняжыць зоры неба.*

Верш «Ганаду Чарказяну» 28 лютага 2014 года быў запісаны пад дыктоўку жонкай Рыгора Барадуліна Валянцінай Міхайлаўнай, а 2 сакавіка паэта не стала. Нават калі б Ганад Бадрыевіч абмежаваўся толькі гэтым сведчаннем ды яшчэ адным-другім кароткім, было б дастаткова для таго, каб упэўніцца: іх злучала многае.

У Чарказяна ж факты і толькі факты, а яшчэ здзіўляльнае ўменне належным чынам падаць іх. Так, каб было запамінальным. А для гэтага надта ж прыдатны яго тонкі, дасціпны гумар. І развагі, напоўненыя філасофскім роздумам, мудрасцю, якая так характэрна для горцаў, якія і сабе цану ведаюць, ды іншых людзей добрых ніколі не пакрыўдзяць.

А яшчэ ў Ганада Бадрыевіча ёсць належны такт і пачуццё меры. Ён імкнецца быць праўдзівым, не дадумваючы таго, чаго не было ў сапраўднасці. Але няўхільна прытрымліваецца і іншага, таксама важнага прынцыпу ў падобных матэрыялах: не нашкодзь. У раздзеле «Хата трэцяя», прысвечаным Васілю Быкаву, засведчыўшы, што даўно вядзе дзённічавыя запісы, гаворыць прама: «Там пра нашы ўзаемаадносіны (з Васілём Уладзіміравічам. — А. М.) больш падрабязна. Але, трохі падумаўшы, я вырашыў усё ж не чапаць іх. Яны надта інтымныя, не для шырокага кола чытачоў. Хай яны застануцца толькі маімі — як жывая памяць пра чалавека, якога я паважаю і цаню. У маім сэрцы ён і цяпер жывы».

Хацелася б адзначыць і бездакорнае мастацкае афармленне гэтай споведзі Ганада Чарказяна пра час і пра сябе. Я не абмовіўся — пра сябе таксама. Пішучы пра Петруся Броўку, Рыгора Барадуліна, Васіля Быкава, ён, безумоўна, тактоўна згадвае і пра тое, як знаёмства з імі шмат у чым прадвызначыла яго творчы лёс. Дарэчы, добры прыклад для іншых, як трэба пісаць успаміны. Каб былі яны як мага больш аб’ектыўнымі, а асоба самога апавядальніка «не засланяла» таго, пра каго ён згадвае, «не ціснула» на яго з-за жадання падаць тое, што адбывалася, так, каб і самому выглядаць найлепш. Аднак, прамаўляючы словы ўдзячнасці неабавязкова напрамую, часам завулявана, а то і мімаходзь, вядома ж, раскрываецца сам — душой і сэрцам.

Афармленне кнігі — разгорнутыя ілюстрацыі — выканана мастаком, які ўнутрана блізкі і самому аўтару ды і зусім не чужым быў некаторым з тых, пра каго ў кнізе апавядаецца. Ганаду

Бадрыевічу пашанцавала, што яго «Дарогу на Ушачы» ўпрыгожыў Каміль Камал — беларускі мастак азербайджанскага паходжання. Нарадзіўся ў Грузіі. Ужо не адно дзесяцігоддзе жыве ў нашай краіне. Ажаныўся, выгадаваў сына. Мае шмат сяброў-беларусаў. Сярод іх быў і Рыгор Барадулін. Яшчэ пры жыцці Рыгора Іванавіча ён напісаў больш як трыццаць графічных партрэтаў выдатнага творцы. Асобныя партрэты, а таксама малюнкi будучы выкарыстаны ў афармленні кнігі перакладаў Рыгора Барадуліна, што рыхтуецца ў адным з выдавецтваў.

Не мог Каміль Камал застацца ўбаку і ад кнігі, адным з герояў якой з’яўляецца блізкі яму чалавек. Ды яшчэ ў суседстве з Петрусём Броўкам і Васілём Быкавым. Штосьці ўзяў з раней напісанага, нешта з’явілася пад уражаннем рукапісу Ганада Бадрыевіча. Не абышлося і без партрэта самога Чарказяна. У мастацка-выяўленчую кампазіцыю добра ўпісаліся ілюстрацыі: матывы асобных падказаны твораў тых, пра каго раскажваецца, ці напісаны пад уражаннем разваг апавядальніка. Усё гэта, з’яднанае, і ўтварыла (калі адштурхоўвацца ад раздзелаў кнігі) яшчэ адну «хату», чацвёртую. Кампазіцыя нібы завяршае тры папярэднія. Тым самым ствараецца своеасаблівае прастора, што аб’ядноўвае «трыпціх памяці і тры партрэты на фоне дарогі» — менавіта такі падзагалавак мае кніга. Знаёмячыся з ёю, адчуваеш: навакольны свет, што атуляе цябе, ператвараецца ў сусвет трох геніяў сучаснай літаратуры. Пасля ўдыхання яго жыватворнага паветра інакш ставішся да жыцця.

Дарога на Ушачы — тая магістраль, што звязвала ўжо знакамітых літаратараў з іх малой радзімай. Адпаведна ў кнізе з’явіліся і тры раздзелы: «Хата першая», «Хата другая», «Хата трэцяя». У кожным з іх у нечым агульныя развагі, а далей тое, што, з’яўляючыся ў многім асабістым, набывае літаратурна-грамадскае значэнне, бо прыводзяцца факты, іншым невядомыя.

Усё апісанае Ганадам Бадрыевічам, у тым ліку і «Дарога на Ушачы» — арганічна, натуральна ўпісваецца ў духоўную прастору Беларусі. Рыгор Барадулін некалі дакладна прыкмеціў: «Сам лёс благаславіў Ганада Чарказяна быць ранішняй памяццю і вечаровым роздумам свайго народа. Быць курдскім паэтам». Аднак да месца невялікае, але істотнае ўдакладненне: адначасова гэта ранішняя памяць, вечаровы роздум і беларускага народа. Ці не сам Усявышні паклапаціўся, каб Ганад Бадрыевіч стаў не толькі курдскім, але і беларускім паэтам? Калі ж глядзець шырэй, то і беларускім празаікам. А яшчэ, як пераканала кніга «Дарога на Ушачы», мемуарыстам. Да канкрэтных рэалій Ганад Чарказян падышоў сумленна, прынцыпова. Важна, што засведчыў і сваё майстэрства публіцыста. Усё разам узятая сведчыць на карысць таго, што ён заслугоўвае Нацыянальнай прэміі Беларусі 2021 года ў намінацыі «Публіцыстыка».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

«На далоні трымаць зярняты...»

Прыцягненне роднай зямлі для чалавека надзвычай моцнае. Яна наталяе душу, яднае з мінулым і сённяшнім, робіць чалавека шчаслівым. Натуральна, што тэме роднага краю ва ўсе часы прысвячалі свае творы людзі мастацтва — беларускія пісьменнікі. Сярод іх — паэты Віцебшчыны Ганна Зінкевіч і Алесь Жыгуноў.

Знітаванасць лёсу з беларускай вёскай

Гэтыя творцы нарадзіліся ў вясковых сем'ях. Адсюль іх «аснова і выток». У вершах грамадзянскага цыкла нямала агульнага. Перш-наперш гэта радасныя, часам пафасна-ўзнёслыя матывы ад сустрэчы з роднай вёскай. Так, у адным са сваіх вершаў «Ёсць сцяжынка і ёсць дарога...» Ганна Зінкевіч піша: «Мой паклон, дарагая радзіма! // Ты ўся ў залацінках святла». Акрыленасць ад сустрэчы з малой радзімай (вёскай Рагачы Шчучынскага раёна Гродзенскай вобласці) адчуваецца і ў многіх іншых паэтычных радках, напісаных аўтарам у пару юнацтва, у студэнцкія гады:

*Гасцінец просіцца пад ногі.
О колькі год на ім не йшла!
О песня мудрае дарогі!
О вечна юная вясна.*

У багатай нізцы вершаў, прысвечаных гэтай тэме, Алесь Жыгуноў запэўнівае чытача, што менавіта там (у вёсках) «сляды твае дымацца, // А птушкі адлятаюць, каб вяртацца» (верш «На радзіме»). Паэт удзячны лёсу, «што пад Шклоўшчыны небам валошкава-сінім // Мая родная вёсачка помніць мяне» (верш «Тройца»). Агульнае ў творчасці Г. Зінкевіч і А. Жыгунова і тое, што ў сваіх вершах яны нярэдка перадаюць матывы адчування віны з-за рэдкіх сустрэч з малой радзімай.

Даволі часта ў вершаваных творах паэты апяваюць палывую дарогу, якая, нібы мосцік, звязвае дзяцінства са сталасцю, вясковае жыццё з гарадскім.

Менавіта ў такой дарозе ў абодвух паэтаў і нарадзіліся запамінальныя мастацкія вобразы, накішталі «жаўрукапад», «блакітныя вочы валошак», «цішыня пралесак» і іншыя.

У адрозненне ад калегі-паэтэсы, Алесь Жыгуноў прысвяціў малой радзіме (і вобразу маці) не толькі вершы, але і дзве біяграфічныя паэмы — «Хата» і «Спатканне з Тройцай» — вельмі шчырыя і глыбока-ідэяльныя, але кантрастныя па настроі.

Варта адзначыць адну адрозную дэталь у творчасці Алеся Жыгунова і Ганны Зінкевіч. У некаторых вершах, прысвечаных малой радзіме, Алесь Жыгуноў, як і беларускі пісьменнік Міхась Стральцоў (у апавяданні «Сена на асфальце»), спрабуе «прымірыць» горад і вёску. Так, у вершы «Для каго зберагом цеплыню...» паэт піша: «Мне і ў горадзе ветла жыць // На далоні трымаць зярняты, // Пакуль сонца яшчэ гарыць // На франтоне бацькоўскай хаты».

Святы, нязгасны вобраз маці

Тэма роднага краю ў паэзіі абодвух аўтараў непадзельна звязана з вобразам добрай і пяшчотнай маці, вясковай жанчыны. Ён даволі канкрэтны.

Так, Ганна Зінкевіч прадстаўляе самага блізкага чалавека — Юзефу Вікенцьеўну Лях чытачу не статычна, а за якой-небудзь справай. Ці то мама «лушчыць фасоллю», «паціху пие пра жаночую долю» (верш «Дом будзеца. Кроквы...»), ці то «шэпча малітву» (верш «Явар маладзенькі не баіцца грому...»).

Алесь Жыгуноў таксама прадстаўляе родны вобраз у паэтычных творах «матуляй спрацаванаю маёй», якая сама «выбірае бульбу», «варыць у саганку», «кашулю вышывае», «песню пие», «ахапачак дроў збірае».

Як некалі Рыгор Барадулін у кнізе «Евангелле ад маці» ўслаўляў вобраз матулі —

Куліны Андрэеўны Барадулінай, так і Алесь Жыгуноў у сваёй творчасці з асаблівай павагай і любоўю апавяе сваю «берагіню» — Марыю Сямёнаўну Жыгунову. Яе вобраз бачыцца чытачу ў вершах «Дадому», «Матуля вышыванка», «Сямёнаўна», «Матуля бульбу выбрала сама», «У сябра радасць, у мяне — таксама», «Прысніся, мама...»

Вершы пра маці Ганны Зінкевіч часцей светлыя, пяшчотныя, «шчаслівыя». Творы ж Алеся Жыгунова куды больш элегічныя і журботныя. Лірычны герой часта паўстае перад чытачом вінаватым — «з выраю чужых»:

*Я на калені стану перад ёй,
Матуляй спрацаванаю маёй.
І ўсім цяплом, што ў сэрцы берагу,
Матулі восень ціхую сагрэю.*

У паэзіі Алеся Жыгунова нямала і твораў, якія ён прысвяціў свайму бацьку — Міхаілу Андрэевічу. У вершах «Бацькоўская каска», «Не толькі бацькава віна...», «Бацькаў сасоннік» аўтар вобразна ўслаўляе працавітасць блізкага чалавека, выказвае яму сваю сыноўнюю ўдзячнасць і павагу.

Вобразы маці і бацькі прадстаўлены ў вершаваных творах А. Жыгунова не ізалявана, а ў трыадзінстве з малой радзімай — вёскай Тройца, што на Шклоўшчыне.

Ад канкрэтнага вобраза роднай маці Ганна Зінкевіч і Алесь Жыгуноў часам абстрагуюцца да абагульненага вобраза жанчыны-маці. Так, у вершы «Дарога дадому» паэтэса піша: «Пакуль матулі нас чакаюць дома, // Мы — птушаняты пад крылом». А яшчэ, як сцвярджае аўтар, «слова пяшчотнае «мама» — сінонім Айчыны любімай».

Глыбоччына — частка жыцця і творчасці

Гэты непаўторны край Віцебшчыны стаў для абодвух паэтаў іх другой малой радзімай. Цікавы і той факт, што першы зборнік Ганны Зінкевіч «Шляхам любові» (2006 г.) пачынаецца вершам «Роднае», у якім цэнтральным вобразам з'яўляецца вобраз глыбоцкай рачулікі Аржаніцы — «роднай зямлі галасочка», «спелых палёў каласочка».

З замілаваннем і пяшчотай паэтэса піша і пра вёску Мосар — маленькую Еўропу ў паўночна-заходняй частцы Глыбоцкага раёна: «Рай беларускі — боскі куточак, // Сцежка да людскасці і вышынні» (верш «Мосар»). Нізку вершаў (7 твораў) паэтэса прысвяціла асобе Язэпа Драздовіча, які пры жыцці марыў «дакрануцца да глыбінь Сусвету» і самому разгадаць іх...

У паэзіі Алеся Жыгунова вобраз Глыбоччыны таксама звязаны з асобай Язэпа Драздовіча. У вершы «Маналог Язэпа Драздовіча» вядомы вандроўнік-мастак нібы ажывае і вядзе з беларусамі рэй на роднай зямлі:

*Людцы, дзякуй за хлеб.
Вы мяне шанавалі.
Я — Драздовіч Язэп,
Вы пазналі?*

У кантэксце грамадзянскай лірыкі

Тэма роднага краю ў паэзіі Ганны Зінкевіч і Алеся Жыгунова не абмяжоўваецца матывам малой радзімы. Яна пашыраецца да паняцця вялікай Бацькаўшчыны — усёй Беларусі.

Неаднаразова ў вершах грамадзянскага цыкла Ганна Зінкевіч называе яе «маім светлым (ці зажураным, пакутным, рабінавым, бярозавым) краем», «журавінавым кутом», «чароўнай казкай».

У адным з вершаў паэтэса нават прызнаецца чытачу:

*Многае, што ў сэрцы недзяліма,
Увабрала самае святое:
Ласку маці, цеплыню Радзімы.*

Вобраз Беларусі ў творах Алеся Жыгунова асацыіруецца з фальклорнымі матывамі. Як маці, так і Айчыну ў сваёй паэзіі аўтар уносіць на высокі п'едэстал: «Знаю, я ў Сусвеце не адзін, // За плячыма мама і Айчына» (верш «Раніца патушыць ліхтары...»).

У шэрагу вершаў, прысвечаных Радзіме, Ганна Зінкевіч канцэнтруецца на самым істотным і праводзіць для чытача сваю асаблівую экскурсію: так, у Беларусі, піша паэтэса, «важна ходзяць беляы буслы», «мёдам пахнуць кветкі і лугі», «знічкі часта падаюць ў траву», «тут песня Купалы шчаслівая льецца» і г. д. У вершы «Белая Русь» Ганна Зінкевіч неаднаразова запэўнівае: «Куды б ні трапіла, я ў гэты край

вярнуся!» А яшчэ аўтар лічыць, што Беларусь — гэта не толькі краіна, але і яе народ — велічны, мужны, мудры. Да яго яна ставіцца з вялікай павагай, але адчувае пякучы боль за яго лёс:

*Слава краю — песняры, музыкі,
І сяўцоў не перавёўся род.
Божа, памажы нам, без'языкім,
Зразумець, нарэшце, мы — народ!*

Алесь Жыгуноў у сваіх творах таксама ўслаўляе беларускі народ і прадстаўляе яго перш-наперш у вобразе продкаў (верш «Мае Ікары»). Паэт ганарыцца сваёй крэўнасцю з крывічамі: «З бітваў пачыналася Айчына, // Не схіляў мой продак галаву. // Крывічы, радзімічы, славяне... // Дрэва радаслоўнае не звяне, // Я — нашчадак кроўны крывічоў». Параўноўвае продкаў з векавечнымі дубамі: «Дубы, як сведкі, засталіся». Называе Беларусь «трывушчай», «сумнай Айчынай» (верш «Крывічы»).

Ці можна жыць без роднай мовы?

Неацэнным духоўным скарбам з'яўляецца мова як крыніца духоўнай і культурнай спадчыны, лічаць Ганна Зінкевіч і Алесь Жыгуноў.

«Родныя мілыя словы — залатая аснова мовы», — трапна і прыгожа піша Ганна Зінкевіч пра беларускія «залацінкі» ў вершы «Родныя словы» і ў ім жа акрэслівае сваю грамадзянскую пазіцыю: «Калі ад роднай мовы адракуся, // Пакутнай смерці пажадайце мне». Куды больш аптымістычна гучаць наступныя радкі паэтэсы

ў вершы «Навошта думаць, што часова»: «Жыве ў вяках народа мова — // Крыніца чыстае вады».

У вершах, прысвечаных роднай мове, Ганна Зінкевіч нярэдка прадстаўляе яе як жывую істоту, да якой звяртаецца з просьбай: «Вярніся зноў к майму народу, // як сэрца хворому біццё» ці яшчэ: «Роднай мовы горкая слязіна, // Стань нам ачышчэннем ад хлусні» (верш «Малітва»).

У літаратурнай спадчыне Алеся Жыгунова пераважная большасць вершаў пра мову напоўнена яго болей і развагамі пра яе лёс у грамадстве. Спрабуючы (як літаратар) паўплываць на свядомасць беларусаў, Алесь Жыгуноў звяртаецца ў вершах да народа: «Не хавайце дачасна мову, маці маю». Даволі слухныя і наступныя радкі: «Сэрца можае ўдарыць, // Толькі мову — крый бог!...» Вынікам зварту паэта жывіць выказванне, у якім ён сцвярджае: «Не даруюць нам продкі непавагі такой» (верш «Можна жыць і без мовы...»).

Алесь Жыгуноў параўноўвае беларускую мову з дабрыйнёй — збаўненнем чалавека ад раўнадушша, чэрствасці, разбуральнай сілы.

Свет прыроды

Насельнікамі «пейзажных» радкоў Ганны Зінкевіч і Алеся Жыгунова часта з'яўляюцца красуня-рабіна, жытні колас, зялёныя лугі, мурожныя травы, крынічка ў лузе, бярозавы край, малады дубок — усё тое, што блізкае і знаёмае з дзяцінства любому беларусу.

У творах, прысвечаных роднаму краю, Ганна Зінкевіч часта атачана лівае сябе з прадметамі, з'явамі прыроды: «я толькі травінка ў зялёных лугах», «я жытні твой колас», «я кропля ў крыніцах», «я стала бярозкай, лазінкай». У яе паэзіі відавочная асацыяцыя: Радзіма — годнасць — чысціня.

Цікавай адметнасцю ў творчасці Ганны Зінкевіч з'яўляецца наяўнасць вершаў календарнага цыкла: пра поры і месяцы года. Такая падрабязная перадача зменлівасці беларускай прыроды ў творах абамоўлена тым, што любая прыродная з'ява выклікае ў душы паэтэсы пэўную эмоцыю, арганічна дапаўняе пачуццё.

Алесь Жыгуноў таксама даспадобы ўсе поры года, але асабліва яго прыхілянасць да восні — «мудрасці пары», калі «авостраны і думкі, і пачуцці».

Паэт знаходзіцца ў «залатым восеніскім» узросце, таму нізка вершаў пейзажнага цыкла мае пераважна элегічны настрой:

*Я восень прывітаю, як сястру,
Мы аднаго, я думаю, узросту.
Мне з ёй цікава, хараша і проста,
Я восень прывітаю, як сястру.
Любіму. Падобныя мы з ёй...*

Шмат паэтычных залацінак раскінута ў творах Ганны Зінкевіч праз выкарыстанне прыгожых метафар і эпітэтаў: «вясначараўніца зоркай глядзіць нам у вокны», «цёплыя першыя ліўні сон растрывожылі дзіўны», «чаромхі беленькі карунак», «прамень галубіць цішыню».

Запамінальны свет беларускай прыроды ў творах Алеся Жыгунова. Варта прыгадаць некалькі трапных эпітэтаў і метафар: «туманы ляжаць, як сыр на талерцы», «снягоў бялюткіх ціхае вітанне неспадзявана ранкам ападзе», «неба выцвілая просінь», «бруснічнае віно», «ружовы лістабой», «ціха словы плывуць па вадзе», «рэчка з берагоў выскаквае на ўзлесак», «цень крыла птушынага пахмарыць», «на сцёжках сёлетняй вясны гамоніць леташняе лісце» і іншыя.

*У цішыні суніц і векашай,
Сярод радні сваёй лясной
Я зноў вяртаюся да вершаў,
Я акунаюся ў спакой.*

На ўлонні прыроды, у суседстве са шматлікімі яе насельнікамі, лірычны герой пачуваецца камфортна і гарманічна.

Людміла ГУЙДА

Зміцер АРЦЮХ

* * *

Алюзія.
Інклюзія.
Зімы кантузія.
Усё — ілюзія.

* * *

Мне прыснілася лета.
Я марыў пра нас.
І я рады, што снежань гэты сон
не парушыў.
А давай патанцуем. Будзе першы наш
вальс.
Вочы ў вочы... Сагрэюцца душы.

І ні дождж, і ні снег не пашкодзяць
сказаць,
Што чакаць гэты танец я даўно ўжо
стаміўся.
Я сягоння хачу табе сны ўсе аддаць.
Я хачу, каб сягоння наш раман
нарадзіўся.

* * *

Давай сустрэнемся ў падкастах.
Запісвае іх студзень,
Які адказвае за казку.
Яна ў нас будзе?

Паэт

Не спыняйся. Ідзі. Пішы...
Казку студзеня, казку лета.
Закахайся — і дыхай!
Ты —
Непаўторная экзэпланета.
Ты — пясчынка ў сусвеце зім,
Ты — сняжынка ў сусвеце лета.
Не спыняйся. Ідзі. Пішы...
Тваё сэрца вясной сагрэта.

* * *

Абдыму пад раніцу блакнот.
Там надзеі, мары...
Там ёсць ты!
Захварэў я на «сіндром прыгод».

* * *

Акварыум. Рыбкі. Ты.
І цёплыя словы, гарачае сэрца.
І позіркі... Вочы... Ах, вочы! Куды
Схавацца ад позіркаў,
Збегчы, не ўмерці...
І сэрца ўцякае, бо ведае боль.
І сэрца вяртаецца — ведае ішчасце.
Акварыум. Рыбкі. Ты.
І цёплыя вусны...
Не будзем спяшацца.

* * *

Вецер нашаптаў, што ты сумуеш.
Не сумуй! Я думаю пра нас.

Слухай вецер — і тады пачуеш
Песню сэрца, дзе на ўсё адказ —
На пытанні пра маё каханне,
На пытанні пра маю любоў...
Слухай вецер. У яго шаптанні
Столькі важных,
столькі цёплых слоў.

* * *

Прачытай мае вершы
У вачах, у дыханні...
Прачытай мае вершы —
Сповідзь, слёзы, жаданні.
Прачытай мае вершы —
І закружыць каханне.
Прачытай мае вершы —
Напамін пра спатканне.
Прачытай мае вершы —
Нас з'яднае світанне!
Прачытай мае вершы.

Птушкі вясны

Як дзіўна! Спяваюць у студзені
птушкі!
Скажы, як аддзячыць за гэта табе?
Магу прашаптаць «я кахаю»
на вушка,
Магу паказаць, дзе надзея жыве.

Надзея на тое, што будзем мы разам,
Што нашымі стануць птушыныя сны.
Дагэтуль у студзені птушак ні разу
Не чуў я.
Няўжо на парозе вясны
Пытанняў не будзе,
А толькі адказы?

Не мог жа я птушак узяць і прысніць?!

* * *

Кожная наша сустрэча —
Гэта глыток наветра.
Раніца, дзень ці вечар —
Радасна, цёпла, светла!

Кожная наша размова —
Гэта крыніца натхнення.
Дотыкі, позіркі... Слова —
Вечнасць зямнога імгнення.

Кожная наша мара —
Гэта вясны вяснушкі —
Смежныя, светлыя... Пара,
Побач, як нашы падушкі!

* * *

Сонца мне прынесла пацалунак.
Дзякую. Вазьмі яго таксама.
Сонца — паштальён?
Я так не думаў,
Покуль сонца недзе ў небе спала.

Сёння сонца нам з табою служыць —
Каву носіць, шакалад...
Букеты.
Хай жа так яно заўсёды будзе —
Мы з табою заслужылі гэта!

* * *

Засцілаю ложка —
І знікаюць вершы —
Будуць спаць пад коўдрай
І чакаць.
Я вярнуся заўтра.
Я вярнуся першым.
Буду вершы зноўку
Раніцай пісаць!

Людка СІЛЬНОВА

Патаемнае

Кацаецца на дне далёкім
Чырвоны мой, таемны кокан.

З маіх артэрыяў, з тонкіх жылак —
Крывавых нітак — нейдзе глыбака...

У месцы без трывог,
Без гуку, без дарог.

У сінім акіяне,
Які прыдумаў Бог.

Схіляюся над тэкстам...

Схіляюся над тэкстам нізка-нізка,
Як з лунаю калісьці Шэрлак Холмс:
Спасцігнуць тайну.

Як Васіль Кандзінскі,
Шукаю сувязь вобраза і рыскі
На палатне, дзе толькі рытм бяроз.
І павуцінне — бы ражок з калыскі —
Пагойдваецца ціха пад вятрыскам.

Неа-Аліса ў свеце цудаў

У цэнтры свету, у альтанцы
Багоў, нябачных, але мудрых
(Іх пальцы ў цесце, цукру, манцы),
Даверлівых і жыццялюбных,

Бывала я — душой, уздыхам
Без слоў, кradком адпачывала...
Адно імгненне! Шоргат крыгаў
Далёкіх, ці хто з траў ускрыкнуў
(Мо птушка-стражнік?) —
я знікала.

Ляцела ўніз, на шкло люстэрка,
Праз вузкі вір, што на паверхні,
У свет знаёмы, цёмнаваты
І нейкі цесны... як пляскаты.

Паводле верша Максіма Багдановіча

Я хацела б сустрэцца
З Вамі на вуліцы.
І прыціснуць да сэрца,
І вочы прыжмурыць.

І пра ўсё гаварыць,
Усё-ўсё, што хацелася б...
І маўчаннем скарыць,
І адказамі смелымі.

Бо ўсе разам ляцім
Мы да зорных карункаў.
Не згасаем — мігіім,
Рукі блізкіх адхукваем.

Гэтак сэрца ішчыміць.
«О, нашто тыя сваркі?..»
Можна проста любіць
І гарэць, хоць няярка.

Дзеля тых, хто жыве,
Хто ляціць разам з намі,
Вось на гэтай планеце,
Маленькай, як камень,

Што з рук хлопчыка рвецца,
Каб у возера кануць
(Метраў сем — кругамі...)
«А з падскокам — умееце?»

Эцюд пра каву

Не зразумееш смаку кавы,
Пакуль не станеш ёй цікавы.

Цікавы — талентам ці штукай
Па-свойму жыць і справы рухаць.

Па-свойму — усміхацца людзям.
І сябраваць... І кава будзе.

Як падарунак, як сустрэча
З традыцыяй, цяплом і вечнасцю.

У басовым ключы

Дождж... Пахмурна... Холадна...
Ні горка, ні солана.

Бо жыццё згубіла смак:
Неяк ціха абыха...

У скрыпічным ключы

Сем — а спаць не хочацца:
Апельсінам сонейка!

Звужу шторы парасон,
Выйду коткай на балкон.

Дзеці ў школы, у садкі
Тупаюць. Іх смех — такі!..

Уладзімір МАЗГО

Сын зямлі і небасхілу

Патэлефанавала з Зэльвы краянаўца Яніна Шматко: у гродзенскай бальніцы памёр наш зямляк паэт Юрка Голуб.

Як так?... У гэта не хацелася верыць. Палез у інтэрнэт і ўбачыў там прычыну заўчаснай смерці паэта: каранавірус плюс інсульт. Проста неверагодна...

Я заўсёды ведаў яго бадзёрым, энергічным, закаханым да самазабыцця ў вялікую літаратуру і ў сваю малую радзіму.

Добра памятаю, як наш класны кіраўнік Кацярына Пятроўна Іголка, якая пазней стала жонкай паэта, запрасіла былога выпускніка Зэльвенскай сярэдняй школы на літаратурную сустрэчу з вучнямі.

Мае аднакласнікі з вялікай цікавасцю слухалі ўражанні Юркі Голуба ад яго нядаўняга паездкі ў Грузію. Народжанаму ў беларускай вёсцы з назвай Горна, яму заўсёды карцела пабачыць сапраўдныя горы нахштальт Каўказскіх. Адсюль, відаць, і прага вышынні, да якой абавязвала нават уласнае прозвішча.

Натхнёна і пранікнёна гучалі лірычныя вершы з вуснаў аўтара. Мы ведалі ў Зэльве толькі двух тутэйшых паэтаў — Ларысу Геніюш і Юрку Голуба, таму вельмі ганарыліся сваімі землякамі.

А праз некалькі гадоў Юрка Голуб паспрыў першым публікацыям маіх вершаў на старонках газеты «Гродзенская праўда», штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», часопіса «Маладосць». Запрасіў мяне, тагачаснага школьніка, на тэлеперадачу «Гродзеншчына літаратурная», што вёў тады на Гродзенскай абласной студыі тэлебачання.

Потым мы не раз сустракаліся: у Мінску, куды ён перыядычна прыезджаў на курсы павышэння кваліфікацыі, на святах беларускага пісьменства ў Камянцы і Шчучыне, на яго юбілейнай вечарыне ў Гродне, на «Ганненскіх кірмашах» у Зэльве, якую ён вельмі любіў. І кожная наша сустрэча захавалася ў маёй душы і ў памяці.

Аднойчы ён папрасіў мяне быць рэдактарам яго кніжкі вершаў для дзяцей «Птушыны радавод», што рыхтавалася да друку ў Выдавецкім доме «Звязда». І я з вялікай радасцю пагадзіўся, бо дагэтуль рэдагаваў нямала кніг у выдавецтвах «Юнацтва» і «Мастацкая літаратура». А творчасць Юркі Голуба была для мяне вельмі блізкая і дарагая. Я мог з сябрамі бясконца цытаваць запамінальныя радкі з вершаў любімага паэта.

Рукапіс яго кнігі я аддаў на афармленне цудоўнаму мастаку, з якім мы працавалі разам яшчэ ў «Юнацтве», Валянціну Макаранку.

— Валік! Юрка Голуб стварыў цікавы «Птушыны радавод», а вось голуба сярод герояў кнігі няма. Таму прапаную табе адлюстравачь яго на вокладцы замест партрэта сціплага аўтара.

І Валік не падвёў: з любоўю і фантазіяй намалюваў голуба ў вышыванцы і капелюшы. Ну чым не беларус!.. Выліты Юрка.

Потым Юрый Уладзіміравіч з усмешкай казаў, што гэта ў яго найлепшая малюваная кніга.

Пра што б ні пісаў паэт, творы яго вызначаліся адметнасцю і непаўторнасцю. Вершы Юркі Голуба можна было пазнаць па адным радку і не зблытаць

з іншымі аўтарамі. Такое ў сучаснай паэзіі, трэба сказаць, сустракаецца даволі рэдка.

Усё жыццё ён глыбока і шчыра любіў сваю малую радзіму Зэльвеншчыну, а ў думках і марях сягаў у завоблачныя вышыні. Ці не таму, відаць, меў такое крылатае прозвішча — Голуб.

На адной з яго юбілейных вечарын у Гродне я падарыў яму сваю сяброўскую эпіграму:

*Сын зямлі і небасхілу,
Ён адчуў у крылах сілу.
І ўзятае так высока
Юрка Голуб, быццам сокол...*

На зямлі будуць няспынна мінацца гады і стагоддзі, а зорныя радкі крылатага паэта застануцца назаўсёды на паэтычным небасхіле.

Вечарына з «Бяседай»

Мне пашчасціла даволі часта сустракацца з народнымі артыстамі Беларусі кампазітарам Леанідам Захлеўным. Леанід Канстанцінавіч шмат гадоў з'яўляецца мастацкім кіраўніком ансамбля народнай музыкі «Бяседа». А без «Бяседы» сёння не абыходзіцца амаль ні адно музычнае свята: фестываль гэта ці канцэрт.

З Леанідам Захлеўным мы стварылі разам песні «Мелодыя душы», «Вечарынка», «У новы век», «Закахалася ў суседа», «Хлебны квас», што гучалі на розных музычных фестывалях. А «Вечарынка» — вось ужо больш за два дзясяткі гадоў — і сягоння радуе сэрцы слухачоў.

І тут у пачатку 2009 года нечакана да мяне падкраўся мой пяцідзесяцігадовы юбілей. Адразу два музеі — Янкі Купалы і Якуба Коласа — прапанавалі правесці творчыя вечарыны.

Першымі былі купалаўцы. На сустрэчу ў музей прыйшлі прыхільнікі беларускай паэзіі і музыкі, члены літаратурнага аб'яднання «Купалінка» Мінскага раёна, мае калегі па працы ў часопісе «Вясёлка». Парадавалі прысутных сваім удзелам у імпрэзе пісьменнікі Раіса Баравікова, Мікола Чарняўскі, Валянцін Лукша, Мікола Мятліцкі, Алесь Бадак, кампазітары Леанід Захлеўны, Эдуард Зарыцкі, Алесі Елісееў.

Леанід Захлеўны прыйшоў не адзін, а разам са сваёй славутай «Бяседай», што стала «фішкай» праграмы. У жывым выкананні прагучалі як аўтарскія, так і народныя песні.

Шмат апладысmentaў на вечарыне сабрала наша «Вечарынка». Натхнёныя і ўсхваляваныя, артысты літаральна «запальвалі» ўсю залу.

*Вечарынка, вечарынка.
За хвілінкаю хвілінка
Пралятаюць у бяседзе,
Як збіраюцца суседзі.
Вечарынка, вечарынка —
Пагулянка без супынку.
Хлопец дзеўку запрашае
І дадому не спяшае.*

Леанід Захлеўны прэзентаваў імянініку два музычныя дыскі з песнямі «Бяседы». Я шчыра падзякаваў маэстру і адзначыў: цяпер мне будзе што слухаць да наступнага юбілею.

Бальзам на раны

Добрыя песні — як добрае віно: чым больш гадоў вытрымкі — тым яны больш моцныя і хваляючыя. Гэтая выснова нярэдка пацвярджаецца самім жыццём.

Стварылі мы калісьці з кампазітарам Уладзімірам Буднікам песню «Беларуская граніца», у якой адлюстравалася сыноўняя любоў да Радзімы. Суаўтар перадаў мне копію клавіра і падзяліўся сваёй шчодрасцю:

— Калі знойдуцца вартыя выканаўцы, то няхай спяваюць!..

Сказаць сказаў, а вось знайсці выканаўцаў, на вялікі жаль, так і не паспеў. Неўзабаве адышоў у вечнасць.

Прайшоў час. І я выпадкова даведаўся, што абвешчаны рэспубліканскі конкурс на найлепшы літаратурны, мастацкі і музычны твор, дзе ёсць намінацыя «Лепшая песня пра пагранічную службу». Адразу згадаў пра наш нерэалізаваны праект.

Ноты і словы песні перадаў на конкурс і на нейкі час забыў пра гэта, бо на тое меліся пэўныя прычыны, звязаныя са станам майго здароўя.

Пасля некалькіх гадзін уздзеяння анестэзіі апытомнеў у рэанімацыі. Расплюшчыў вочы і доўга не мог уцяміць, на якім знаходжуся свеце: на тым ці на гэтым?

Але тут пачуў рытмічныя гукі. Здавалася, гэта былі гукі майго сэрца, якія нагадвалі знаёмую мелодыю. Значыць, будзем жыць!

Як толькі мяне перавялі ў палату, то амаль адразу зазваніў мой мабільнік. Тэлефанавалі з Дзяржаўнага пагранічнага камітэта Рэспублікі Беларусь. Начальнік сацыяльна-культурнай і аркестравай службы палкоўнік Аляксандр Сушыцкі па-вайсковому бадзёра вымавіў:

— Віншуем з перамогай у конкурсе! Журы прысудзіла першае месца вашай песні «Беларуская граніца». Чакаем праз дзень на ўрачыстым канцэрце з нагоды ўзнагароджання лаўрэатаў.

Калі ж я, заікаючыся ці то ад хвалявання, ці то ад болю, паведаміў, што знаходжуся пасля аперацыі ў бальніцы, мой суразмоўца, узяўшы невялікую паўзу, прапанаваў:

— Ну тады вам трэба паслухаць гэта абавязкова!..

І проста па тэлефоне ўключыў конкурсны запіс нашай песні ў выкананні вакальнай групы ансамбля пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь.

*Нашы нівы, нашы межы
Бачым зблізку і здаля.
Мы адной табе належым,
Беларуская зямля.
У наветры ліст апалы
Раскрывае парашулы.
Не парушаць нелегалы
Запаветную мяжу.*

Бадзёрая мелодыя кранала душу і сэрца, зараджала аптымізмам на будучыню. Слухаючы яе, хацелася верыць, што беларуская граніца заўсёды знаходзіцца ў надзейных руках. А сама песня ў гэты міг была для хворага як бальзам на раны.

Добры чалавек

У час маёй вучобы на філалагічным факультэце БДУ працавала выкладчыкамі нямала пісьменнікаў. Сярод іх — Ніл Гілевіч, Алесі Лойка, Вячаслаў Рагойша, Сцяпан Александровіч, Дзмітрый Бугаёў, Маргарыта Яфімава, Рыгор Семашкевіч, Аляксандр Станюта, Таццяна Шамякіна, Любоў Тарасюк...

Ніл Гілевіч выкладаў у нас на першым курсе фальклор — вусную народную творчасць. Лекцыі ў яго былі глыбокія па змесце і шырокія па форме падачы

матэрыялу. Ён прыводзіў заўсёды шмат яркіх цытат і свежых прыкладаў. Аўдыторыя слухала выкладчыка пражна, стаіўшы дыханне.

І трэба ж было такому здарыцца, што заняткі па фальклору некалькі разоў супадалі па часе з пасяджэннямі літаратурнага аб'яднання пры газеце «Чырвоная змена».

Збіраючыся на чарговую сустрэчу ў «Чырвонку», мы з паэтам-аднакурснікам Віктарам Стрыжаком даведліся, што на гэты раз, напярэдадні экзамену, стараста курса будзе адзначаць у журнале ўсіх адсутных, а звесткі перададзены выкладчыку. Падышлі перад лекцыяй да Ніла Сымонавіча, каб адпрасіцца.

— А чаму гэта вы адпрошваецеся менавіта на маіх лекцыях? — са строгасцю ў голасе запытаў выкладчык. — Глядзіце самі, экзамен здаваць вам...

Літаб'яднанне мы ў той дзень усё ж наведлі. Але потым навіствалі прапушчаны на лекцыях матэрыял па падручніках, каб не заваліць іспыты.

Экзамен па фальклору здалі паспяхова. А вось у час летняй фальклорнай практыкі працавалі якраз у студэнцкіх будаўнічых атрадах у Беларусі і ў Малдове. Таму давялося здаваць практыку восенню.

Недзе праз пару гадоў даведліся ад аднакурснікаў, што ў маскоўскай газеце «Правда» з'явіўся вялікі артыкул «Іменем і чэсцю дорожа» на маральна-этычную тэматыку, у якім наш выкладчык згадвае і нас са Стрыжаком. Вось так мы нечакана, можна сказаць, трапілі ў гісторыю.

Нягледзячы на сваю знешнюю строгасць і катэгарычнасць, Ніл Сымонавіч заўсёды добрабычліва і ўважліва ставіўся да сваіх былых студэнтаў.

У 1984 годзе, калі мяне разам з Алесем Пісьмянковым, Віктарам Шніпам, Уладзімірам Маруком, Леанідам Дранько-Майсюком і яшчэ некалькімі літаратарамі прынялі ў Саюз пісьменнікаў, адным з першых, хто нас тады павіншаваў з гэтай важнай падзеяй у жыцці, быў Ніл Гілевіч — першы сакратар праўлення творчай арганізацыі.

А якой невыказнай радасцю было для мяне недзе праз год пачуць у тэлефоннай трубы яго проста неверагодны голас:

— Можаче ў хуткім часе засяляцца: літфонд выдзеліў вам з сям'ёю двухпакаёвую кватэру ў новым доме...

У мяне не было свайго ўласнага жылля. Такое, напэўна, не забудзецца ніколі.

Потым мы яшчэ не раз сустракаліся з Нілам Сымонавічам на літаратурных і жыццёвых дарогах.

У выдавецтве «Юнацтва» мне давялося быць рэдактарам яго кнігі паэзіі для школьнікаў. Калі выданне пабачыла свет, Ніл Гілевіч завітаў да нас у госці. Прыйшоў не з пустымі рукамі, а са смачнымі пачастункамі для тых, хто працаваў над кнігай. Яму хацелася выказаць сваю шчырую падзяку выдаўцам.

Мы пражна слухалі кожнае слова народнага паэта Беларусі пра яго жыццё і творчасць, задавалі набалелыя пытанні, частаваліся прынесенымі прысмакамі і проста ганарыліся такім аўтарам.

— Добры чалавек!.. — прамовіў наш дырэктар, калі пісьменнік паехаў дадому.

— А вось і пацвярджанне гэтаму! — усміхнуўся я, трымаючы ў руках толькі што выдадзеную кнігу «Добры чалавек» з аўтаграфам Ніла Гілевіча.

Шчырасць пачуццяў ды думак

Таленавітаму празаіку, драматургу, публіцысту, лаўрэату Літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра (1994), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (1993), Нацыянальнай літаратурнай прэміі Рэспублікі Беларусь (2019) Уладзіміру Ягоўдзіку споўнілася 65 гадоў.

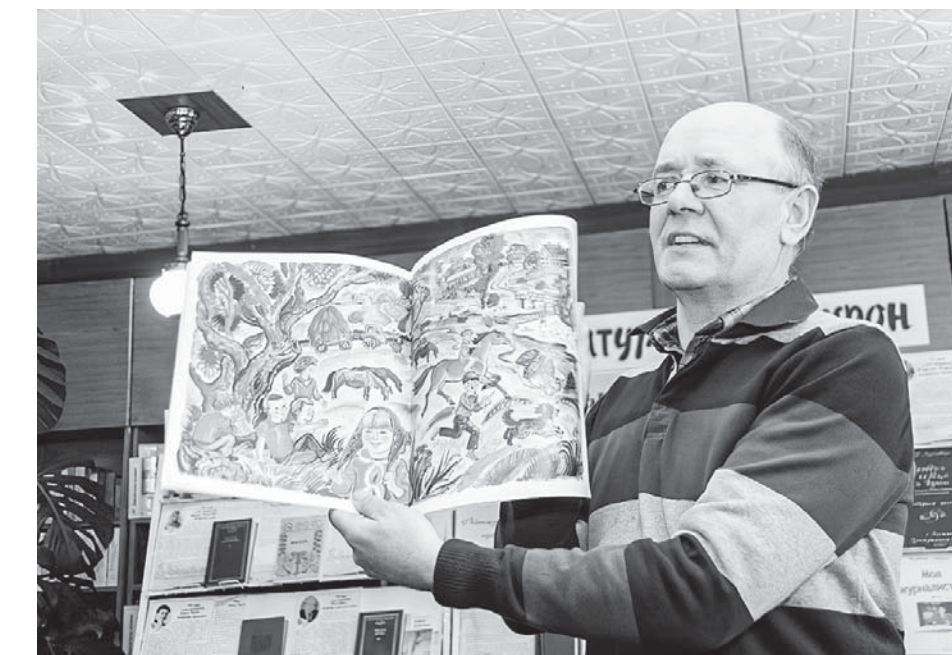
Родам пісьменнік з вёскі Кастровічы Слонімскага раёна. У 1978 годзе скончыў філфак Белдзяржуніверсітэта. Працаваў у розных рэспубліканскіх выданнях, быў рэдактарам газеты «Дзеці і мы», часопісаў «Бярозка» і «Лесавік».

У 1984 годзе з друку выйшаў першы зборнік прозы Уладзіміра Ягоўдзіка «Стронга». Калі паспрабаваць вылучыць нейкую адну, галоўную, рысу першай кнігі пісьменніка, то гэта, як пісала ў той час Таіса Грамадчанка, будзе шчырасць: пачуцця, якім быў сэгрэты кожны радок, яго думкі. А яшчэ — праўдзівасць, пошукавая адметнасць. Героі «Стронгі» — яго равеснікі. У кожнага з іх па-рознаму складваўся лёс, але ўсе сваімі ўчынкамі і ўзаемаадносінамі сцвярджалі дабрыню і чалавечнасць, маральную чысціню і няпросты характар.

Праз тры гады «Стронга» выходзіць у Маскве на рускай мове ў перакладзе Валянціны Шчадрыной з прадмовай Уладзіміра Калесніка. «Галоўнае для пісьменніка — тэма чалавека, пошукі сэнсу і сутнасці жыцця ў нашым складаным свеце», — пісаў у прадмове Уладзімір Калеснік. Пісаў і зычыў маладому празаіку быць і заставацца сабой. І ён застаецца сабой і цяпер.

Услед за «Стронгай» выходзяць дзясяткі новых твораў Уладзіміра Ягоўдзіка. Гэта кнігі аповесцей, апавяданняў, дзіцячых казак, нарысаў, рэцэнзій, партрэтаў пісьменнікаў і мастакоў, кнігі аб прыродзе, зборнікі гістарычных твораў і дзіцячых п'ес... І ўсё, як сказаў некалі Янка Брыль, «мне прыемна засведчыць, з цікавасцю перачытваецца, хораша гавораць гэтым пра сваю таленавітасць».

Нам сёння не хапае твораў для падлеткаў. Было б дарэчы, калі б настаўнікі і вучні пазнаёміліся з апавесцю Уладзіміра Ягоўдзіка «Вочы Начніцы». Першае выданне пабачыла свет у бібліятэцы часопіса «Малодосць» у 1989 годзе з прадмовай Уладзіміра Конана. Такіх аповесцей

Уладзімір Ягоўдзік знаёміць з новым творам.

з тонкім лірызмам і светлай музыкай слова не хапае сёння нашым школам.

З 2012 года Уладзімір Ягоўдзік піша кнігі аб прыродзе, нашай гісторыі, прыгожа перадае легенды і паданні. Усе творы ствараюцца найперш для школьнікаў і настаўнікаў. У 2012 годзе выходзіць кніга «Сіні калодзеж», у якую ўвайшлі 100 легенд і паданняў, у 2013 годзе — аб прыродзе «Год-карагод», потым — кніга апавяданняў і мініячур «Лясныя таямніцы», прысвечаная рэкам, азёрам і крыніцам, кніга казак «Медзяны дзядок», куды пісьменнік уключыў аповесць-казку «Янка і Ружа», беларускія народныя казкі і казкі народаў свету ў яго пераказах і інш.

Пісьменнік добра ведае дзіцячую псіхалогію, умее размаўляць з маленькімі чытачамі пра самае вялікае, непаўторнае, агульначалавечае. Хлопчыкі і дзяўчынкі любяць яго творчасць, а ён любіць сустракацца з імі.

Вельмі карыснай для школьнікаў атрымалася кніга «Шлях Рагвалода», прысвечаная беларускай гісторыі. У выданне ўвайшоў і пераказ славутай «Аповесці мінулых гадоў». Здзівіў літаратар і кнігай «Быў знак на небе» — аб прыродзе Беларусі ў з'явах і падзеях. Аўтар сабраў самыя цікавыя звесткі пра беларускую прыроду за тысячу гадоў, занатаваныя

ў летапісах і на старонках друкаваных выданняў, пачынаючы з 1002 года, калі «ў той год з неба плылі зоркі і было шмат дажджоў».

Нядаўна ў выдавецтве «Народная асвета» пабачыла свет новая кніга пісьменніка «Вочы Зямлі: Вандроўкі па роднай Беларусі». Прыгожае і захапляльнае выданне прысвечана багаццю нашай прыроды. Многія з радасцю прачытаюць артыкулы пра аблогі над азёрамі, пра зачараваную Свіслач і палескую Амазонію, пра Нарачанскія казкі і мядзведжыя нетры, пра беларускія лясы, крыніцы і розных звяроў. Паводле Уладзіміра Ягоўдзіка, ён спалучыў звесткі пра беларускія лясы, азёры, рэкі, крыніцы з народнымі паданнямі і легендамі. «Таму, спадзяюся, — адзначае пісьменнік, — што гэтае выданне стане верным сябрам тым, хто хоча пашырыць і ўзбагаціць свае веды па географіі, біялогіі і гісторыі роднага краю».

Уладзімір Ягоўдзік — таленавіты і дасведчаны літаратар. Некалькі гадоў таму стварыў серыю «Скарбы Беларусі» і выдаў шмат цудоўных кніжак для юных і дарослых чытачоў. Ужо пабачылі свет выданні, прысвечаныя нацыянальным паркам «Прыпяцкі», «Браслаўскія азёры», Бярэзінскаму біясфернаму запаведніку,

азёрам Беларусі, матылькам, ваўкам, камяням, дзятлам, зубрам і г. д.

А яшчэ Уладзімір Ягоўдзік — цікавы драматург, які стварае п'есы для юных гледачоў. Брэсцкі тэатр лялек у 1983 годзе паставіў яго першую п'есу-казку «Залатое зярнятка». Праз два гады сцэнічнае жыццё зноў жа ў Брэсце атрымала казка «Сонейка, свяці!». Лёс «Сонейка...» быў даволі шчаслівы. Па гэтай п'есе артысты Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы запісалі радыёспектакль на Беларускай радыё. А ў Гродзенскім абласным драматычным тэатры быў пастаўлены мюзікл. Дарэчы, гэтую п'есу «Ваап-інформ» выдаў у Маскве ў 1987 годзе ў перакладзе на рускую мову, а Міністэрства культуры Украіны — паўкраінску. На далёкай Камчатцы (Расія) мясцовы абласны тэатр лялек ажыццявіў пастаўку п'есы «Пякла баба калачы», якую драматург пісаў у суаўтарстве з А. Пыжыкам.

Шчасливай на сцэнічнае жыццё была і п'еса «Усміхніся, прынцэса!». У 1991 годзе рэжысёр Мікалай Варвашэвіч паставіў яе на сцэне Слонімскага беларускага драматычнага тэатра пад назвай «Прынцэса

і салдат». Беларускае радыё падрыхтавала па гэтай п'есе радыёспектакль.

Сёння Уладзімір Ягоўдзік працуе над новай кнігай. Так што чакаем актуальных і цікавых твораў.

Сяргей ЧЫГРЫН
Фота даслана аўтарам

Праект музейшчыкаў і кнігавыдаўцоў

УЗамкавым комплексе «Мір» адбылася рабочая сустрэча з нагоды рэалізацыі сумесных творчых, асветніцкіх праектаў музейшчыкаў і кнігавыдаўцоў. Удзел у размове бралі дырэктар Замкавага комплексу Аляксандр Лойка і дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», галоўны рэдактар газеты «Звязда» Алесь Карлюкевіч.

Найперш абмяркоўваліся пытанні правядзення ў чэрвені на пляцоўцы комплексу традыцыйнага фестывалю «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку», які будзе ладзіцца трэці раз. Пачатак быў пакладзены ў 2019 годзе. Тады ў Мір завіталі прадстаўнікі не толькі беларускіх кніжных выдавецтваў і пісьменнікі, але і госці з Расіі, Украіны, Польшчы. Падзеяй стала сустрэча чытачоў з украінскім празаікам Ірынай Данеўскай, дасведчанай і ў гісторыі Беларусі.

Да арганізацыі фестывалю «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» па традыцыі і сёлета спрычыняцца Міністэрства інфармацыі і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Гродзенскі аблвыканкам, Карэліцкі райвыканкам. Мяркуюцца, што падчас свята адбудуцца сустрэчы з паэтамі і празаікамі, дзіцячымі пісьменнікамі, пройдзе круглы стол, прысвечаны гісторыка-краязнаўчай літаратуры, будуць арганізаваны прэзентацыі кніжных серый выдавецтваў «Беларусь», «Адукацыя і выхаванне», «Мастацкая літаратура», тэматыка якіх звязана з гісторыяй нашай краіны.

Сяргей ШЫЧКО

Дзе жыве альпака?

Цікавы вершаваны праект ажыццявіла гомельская паэтэса Лідзія Долбікава. Яна стварыла незвычайны буквар — цыкл вершаў пра жывёл і птушак на кожную літару алфавіта.

Зарыфмаваныя радкі, якія вельмі лёгка запамінаюцца і зроблены прыгожымі малюнкамі, зрабілі яе «Мульцяшны жывы буквар у вершах і малюнках» прывабным і маляўнічым. Буквар, які пабачыў свет у Выдавецкім доме «Гомельская праўда», стаў выдатным падарункам для дашкалят.

Кніга яркая, займальная. Яе прыемна не толькі чытаць, але і проста гартаць, акрамя інфармацыйнага, мае для малых практычнае і развіццёвае значэнне.

Пагадзіцеся: не ўсе дарослыя здагадваюцца, дзе, напрыклад, жыве альпака. Гэтая прыгожая і разумная жывёліна водзіцца на тэрыторыі Перуанскіх Анд. Альпака — носьбіт унікальнай поўсці. З усіх шарсцяных валокнаў, якія існуюць у свеце,

яе шэрць самая дарагая. З яе вырабляюць тканіну з рэдкімі ўласцівасцямі.

А ці ўсё нават мы, дарослыя, ведаем пра бегемота, вярблюда, гепарда, насарога, панду, жырафа, шыншылу ці начнога гасця пугача? Паэтэса здолела вобразна, маляўніча і дэталёва распавесці дзецям пра іх свет, звычкі, пра тое, што яны любяць і каго з іх трэба асцерагацца. Практычнае значэнне кнігі яшчэ і ў тым, што дапамагае дзецям упершыню пазнаёміцца з управісам літар, нават выпрацаваць прыгожы почырк.

Дарэчы, Лідзія Долбікава — аўтар некалькіх кніг паэзіі, дзятул сарыентаваных толькі на дарослую аўдыторыю. А вось да дзіцячай тэматыкі звярнулася параўнальна нядаўна. І невыпадкава. Паэтэса прызнаецца: адважылася пісаць вершы спачатку для ўнукаў, а пасля асмелілася прачытаць. І першым чытачам яе творы так спадабаліся, што паэтэса вырашыла падараваць іх усім маленькім беларусам. Прэм'ерны ў яе творчасці падарунак для дзятвы атрымаўся на славу!

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

Рукой Максіма Багдановіча

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча, дзе нядаўна прэзентавалі адразу два выданні — «Аўтографы Максіма Багдановіча. Каталог. Да 130-годдзя нараджэння Максіма Багдановіча» (Мінск, БудМедыяПраект, 2020) і «Архіўныя матэрыялы да жыцця і творчасці Максіма Багдановіча. Сшытак 3» (Мінск, БудМедыяПраект, 2020), прагучала ці не самае нечаканае пажаданне, выказанае адным са складальнікаў абодвух кніг, загадчыкам устаноў Міхалам Бараноўскім: «Вельмі хочацца, каб гэтае выданне (маецца на ўвазе каталог. — Заўв. аўт.) страціла актуальнасць як мага хутчэй, што можа здарыцца толькі ў выпадку, калі знойдуцца новыя аўтографы. Шанц на гэта мы маем: кожны год прыносяць новыя знаходкі — звязаныя ці з творчасцю Багдановіча, ці біяграфічнага характару».

Ідэя выдання аўтографу Максіма Багдановіча з’явілася каля 10 гадоў таму. Генератарам стала тагачасная супрацоўніца музея Марына Запартыка, яна ж распрацавала і канцэпцыю выдання. З часу планавання каталог павялічыўся. Нядаўна знайшоўся яшчэ адзін аўтограф, дабавіўся сшытак перакладаў — цяпер іх два.

У каталогу пад адной вокладкай сабраны ўсе вядомыя на сёння аўтографы беларускага класіка: ад знакамітых вершаў да невялічкіх запісаў прыватнага характару і выпраўленняў у тэксце пратаколаў Мінскай губернскай харчовай камісіі. Галоўная складанасць ажыццяўлення гэтай ідэі палягала ў тым, што ў музеі Максіма Багдановіча захоўваюцца толькі восем арыгінальных аўтографу паэта, астатнія — у фота-, ксера- і электронных копіях. Але па задуме стваральнікаў, у каталог павінны былі ўвайсці выявы толькі арыгінальных дакументаў. Таму супрацоўнікі музея звязаліся з кожнай установай, дзе захоўваюцца арыгінальныя дакументы, і папрасілі афіцыйны дазвол прадаставіць інфармацыю. Усе пайшлі насустрач...

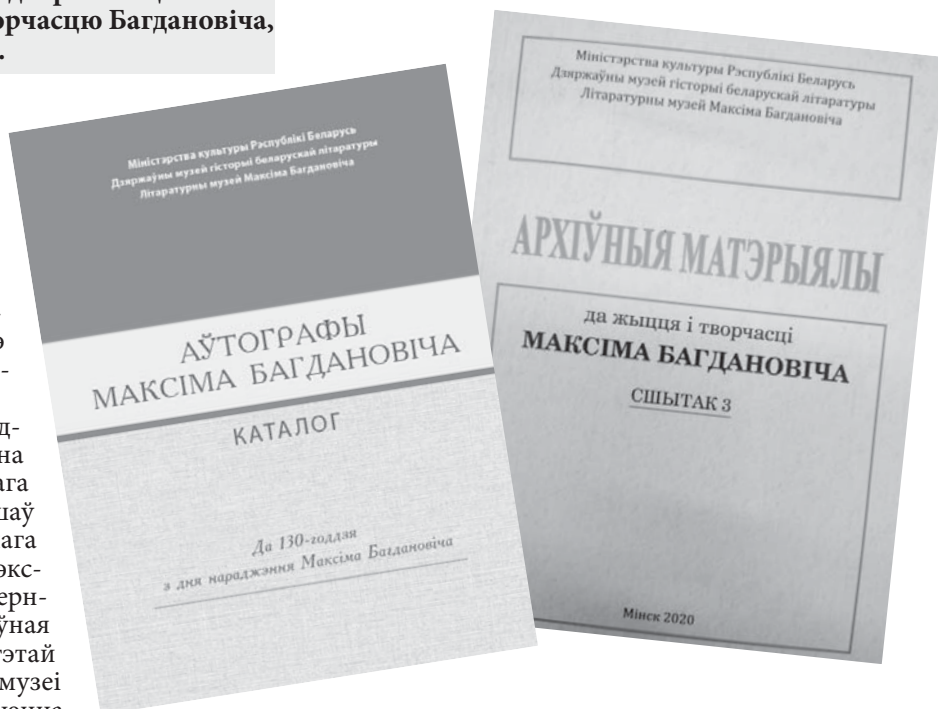
Акрамя Беларусі, архівы і бібліятэкі, дзе захоўваюцца рукапісы Максіма Багдановіча, знаходзяцца ў Літве, Расіі, Украіне.

Дарэчы, ідэя наконт новых аўтографу, выказаная Міхалам Бараноўскім, цалкам можа ажыццявіцца. Як адзначыла падчас прэзентацыі дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва музея літаратуры і мастацтва Ганна Запартыка, вядомы факт: матэрыялы Максіма, якія бацька Адам Ягоравіч перадаў у Ін-белкульт, загінулі ў час вайны. Але гэта можа быць памылкай. Не так даўно высветлілі важную дэталю. На арыгінале чарнавіка кандыдацкай дысертацыі Рыгора Жалызняка (дакумент захоўваўся ў фондзе Лукаша Бэндэ, які ў той час жыў у Ленінградзе), што абаранялася ў Ленінградскім універсітэце, ёсць пазнака, зробленая рукой маладога вучонага. Там напісана: у 1940 годзе, калі ён звяраў матэрыялы (а тэмай работы была творчасць Максіма Багдановіча), у Акадэміі навук БССР архіва Максіма Багдановіча не аказалася. Значыць, ёсць верагоднасць, што архіў не загінуў, а знік яшчэ да вайны і захоўваецца ў прыватнай калекцыі.

У каталогу матэрыялы разбіты па пэўных блоках: вершы, пераклады, лісты, дароўныя надпісы,

уласнаручныя запісы. «Важна, што ў выданне трапілі не толькі вялікія грунтоўныя працы, як, напрыклад, артыкул “Краса і сіла”, але і маленькія запісы, зробленыя рукой Максіма. Так, гэта і два словы “Для отзыва” на адбітку часопіса, што зараз захоўваецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі», — распавядала вядучы навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Максіма Багдановіча і адзін са стваральнікаў каталога Ірына Мышкавец.

Практыка выдання архіўных матэрыялаў была запаткавана яшчэ ў сярэдзіне 1990-х, — тады пабачылі свет Сшытак 1 і Сшытак 2 архіўнай спадчыны сям’і Максіма Багдановіча. Архіўныя матэрыялы трэцяга сшытака — працяг працы, якую распачыналі папярэднія супрацоўнікі музея. Сюды ўключана эпістальярная

спадчына родных Максіма: лісты яго цётка, стрыечных братоў і сясцёр. Работа над выданнем, дарэчы, і для саміх супрацоўнікаў музея, і ўвогуле для багдановічанаўцаў адкрыла шмат кірункаў для далейшых росшукаў.

— Мы, выдаўцы, чыталі кожны ліст, прапускаючы цераз сябе. Гэта выклікала вельмі яркія эмоцыі. Хоць

іх пісалі адно аднаму родныя людзі, але якія розныя, якія непадобныя характары! Чытачы будучы вельмі ўдзячныя за магчымасць пазнаёміцца крыху бліжэй з асяродкам, дзе выгадаваўся беларускі паэт, — падзялілася эмоцыямі галоўны рэдактар выдавецтва «БудМедыяПраект» Таццяна Фалалеева.

Матэрыялы, выдадзеныя пад вокладкамі абедзвюх кніг, значна ўзбагачаюць нашы ўяўленні пра беларускага гена, дазваляюць пашырыць кола даследаванняў у галіне багдановічанаўства.

— Ёсць такое паняцце, як «мемарыяльная абаяльнасць»: калі мы бачым у музеі шматстаронкавае выданне, напісанае рукой аўтара, у дадзеным выпадку Максіма, то гэта матэрыялізуе наша бачанне літаратурнай класікі і падштурхоўвае да новых інтэрпрэтацый, — адзначыў навуковы кансультант Мікола Трус.

Абедзве кнігі разлічаны на шырокае кола чытачоў: гісторыкаў, краязнаўцаў, літаратуразнаўцаў, усіх, хто цікавіцца гісторыяй грамадска-палітычнага і культурнага жыцця беларусаў ды ўвогуле творчасцю нацыянальнага класіка.

Яна БУДОВІЧ

Зіма прымушала апранацца ў футра

Сёлетняя зіма паказала сябе траскучымі маразамі і раз’ятранымі заваямі, адначасова нагадаўшы людзям пра адпаведную *вопратку* — ‘верхняе адзенне’. Яго *апранаюць* — ‘надзяваюць на сябе або каго-небудзь вопратку’ ці ‘адзяваюць *каго-што*’. Цікавы сказ, у якім знаходзім гэты дзеяслоў адразу з двума значэннямі, сустракаем у Зінаіды Дудзюк: «Таіса моўчкі, дэманстратыўна заклеіла канверт, *апранула* сваё прыгожае гарадское *паліто* шэра-блакітнага колеру з каракулевым чорным каўнерыкам, завязала квяцістую шаліноўку, *апранула* дачку, і падалася з ёю да паштаркі». Дзеясловы *надзець* і *адзець* таксама функцыянуюць у мове, але значна радзей.

Узнікае пытанне пра плеаністычнасць выразу «верхняя вопратка»: «Але зіма блізка — прыйдзеца шукаць рашэнне з *верхняй вопраткай* адпаведных колераў». У такім разе не заўсёды прымальна ліквідаваць прыметнік «шукаць рашэнне з *вопраткай*») — лепш выкарыстаць сінанімічную замену: «з *верхнім адзеннем*». Аднак калі вопратка мае яшчэ азначэнні, то скарачэнне абавязковае: «Шубы былі *верхняй* зімовай вопраткай прывілеяванага саслоўя».

Кажучы пра зімовую вопратку, найперш прыходзіць у галаву слова *футра*, якое як полісемант зафіксавана з трыма значэннямі: ‘1. Валасяное покрыва на цэле жывёлы; шэрсць. 2. Вырабленая шкура пушнога зверу. 3. Зімовая вопратка з вырабленых шкур пушнога зверу’. Менавіта ў трэцім значэнні лексема *футра* сінанімічная *шубе* як ‘зімоваму верхняму адзенню з футра’. Як можна заўважыць, назоўнік *футра* — ніякага роду, а *шуба* — жаночага. Параўн.: «За адно *шынышывалае футра* пані плаціць па дваццаць пяць тысяч рублёў золатам» (Янка Маўр); «Прынеслі княжыя дарункі: Соф’і — *сабалёвую шубу*, Андрэю — італьянскі корд з пазалочанай рукаўкай і сто залатых грошаў» (Кастусь Тарасаў). У памяншальна-ласкавых формах род назоўнікаў не змяняецца: «Наперадзе — дзяўчына, з растрэпанымі залатымі валасамі, у *пясцовым футрачку* і калісцы светлым рабране...» (Людміла Рублёўская); «Неўзабаве Ліпа скінула *новую шубку*, а сама лягла і пачала чакаць, калі ж нарэшце прыйдзе дзень» (Янка Брыль).

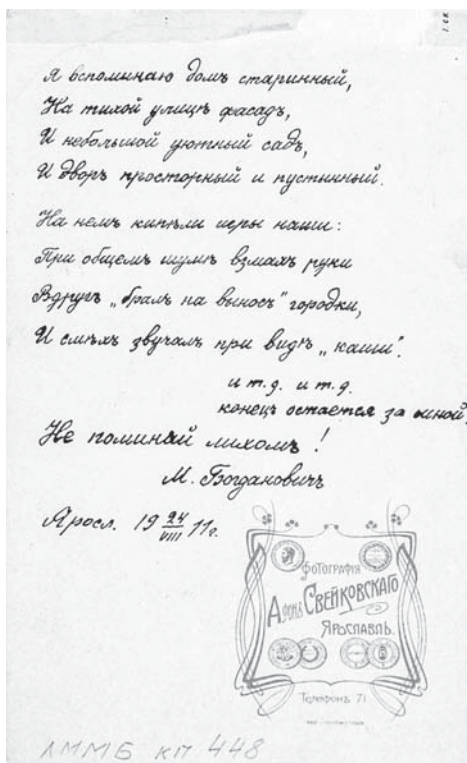
Працэсы моўнай інтэрферэнцыі выклікаюць змяненні ў родзе назоўніка *футра*: адбываецца дыферэнцыяцыя 1-га і 2-га значэнняў і 3-га ў значэнні ‘шуба’. Нават у тэкстах класікаў сустракаецца *футра* ў форме жаночага роду: «Сядзела на канале, падкурчыўшы пад сябе ногі і накрывшы іх усё той жа *пясцовай футрай*» (Іван Шамякін); «Проста *футра* на гэтым месцы *шла* невялікімі паглыбленямі» (Уладзімір Караткевіч). Тут рэдактару трэба быць абачлівым, бо новыя тэндэнцыі развіцця мовы штучна спыніць немагчыма. Калі ж у сказе *футра* мае 1-е або 2-е значэнне, то патрабуецца праўка: «Яна была *апранута*, як на работу звычайна не *апраналася* — у новым паліто, абштытым і наперадзе, і знізу, і на рукавах футрай[м] рыжай лісіцы».

Адзначым, што доўгае верхняе адзенне з вырабленых аўчын — гэта, безумоўна, *кажух*, *кажушок*. Патрабуецца праўка плеаназма ў наступным сказе: «Маладыя сядзелі ў куце на крэслах, на якія быў накінуты поўцю вонкі *авечы* кажух».

Чым яшчэ можна засцерагчыся ад марозу? Зразумела, цёплымі шкарпэткамі і рукавіцамі. Іх вяжучы з пражы — нітак, атрыманых прадзеннем. Прасці можна з *воўны* — ‘састрыжанага валасянога покрыва авечак’: «Трэба *воўну* шукаць, // Ніткі прасці і сукаць, // Трэба зайчыку вязаць // Новыя панчошкі...» (Васіль Зуёнак) і з *поўсці* — ‘шэрсці’ ў 1-м значэнні слова *футра*. Менавіта тут часта ўзнікае блытаніна. У якасці прыкладаў прывядзем плеанастычнае ўжыванне: «Шкарпэткі з *авечай* воўны» і няўменне карыстацца лексічным багаццем мовы: «Паясы ткалі, плялі з *авечай поўсці* [праўка: воўны], ільну». Параўн.: «Вось шкарпэткі з *сабачай поўсці*, якія звязала Марыне на зіму бабця».

Яшчэ больш прыкра, калі ў тэксце сустракаеш русізм *мех* у значэнні *футра*, *поўсць*. Тут праўка абавязковая: «Сучасныя вытворцы імкнуцца зрабіць такі[oe] штучны[ae] *мех*[футра] яшчэ больш цёплым...»; «Модная *футра*[шуба] з *меха*[футра] вавёркі».

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Вяртанне да новага жыцця

Пастаноўка, якая прапаноўваецца сёння, можа лічыцца класічнай. Версія рэжысёра Льва Літвінава ўпершыню была пастаўлена ў 1944 годзе ў Томску, дзе тэатр знаходзіўся ў эвакуацыі падчас вайны. Сёння спектаклю далі новае жыццё.

Калі на сцэне ставяць класічны твор са школьнай праграмы, у тэатра ёсць два шляхі. Першы — зрабіць ілюстрацыю да падручніка, аживіць літары і палегчыць прачытанне твора, даўшы словам інтанацыю, дэкарацыі і касцюмы. Другі — скарыстацца п'есай як матэрыялам для інтэрпрэтацыі, узяць яго за аснову для ўласнага бачання. Сённяшняя версія тэатра імя Янкі Купалы быццам спалучае два гэтыя шляхі. З аднаго боку, стылістыка спектакля цалкам дазваляе глядзець яго як экранізацыю класічнага твора. З іншага — у пастаноўцы ёсць кардынальныя адрозненні ад арыгінала.

Фінал, у якім па п'есе Паўлінка даведваецца, што Якіма арыштавалі па даносе бацькі, заменены на хэпі-энд: дзяўчына карыстаецца сумятнёй, каб збегчы з каханым. Апошняя фраза на сцэне, якую прамаўляе Альжбэта, маці Паўлінкі, — «Паўлінка з Якімам! Дзякуй Богу!» Для поўнага шчасця, па меркаваннях глядачоў, падслуханых у чарзе ў гардэроб, не хапіла нейкага фінальнага танца.

Але ёсць і яшчэ адна дэталі ў апошняй сцэне, настолькі хуткая і нечаканая, што, напэўна, не ўсе паспяваюць яе зразумець. Пан Быкоўскі другі раз зазірае ў акно, каб спытаць, куды ўсё ж такі выехаць, і Пранціс Пустарэвіч страляе ў яго. Гэты момант вельмі цяжка інтэрпрэтаваць, растлумачыць сабе, чаму спектакль, які да апошняга развіваўся як камедыя з хэпі-эндам, заканчваецца такім чынам.

Увогуле, пастаноўку, адноўленую праз 77 гадоў пасля першага паказу, у 2021-м можна глядзець выключна як экранізацыю літаратурнай класікі, як даніну памяці аўтару п'есы, чыё імя гэты тэатр носіць. Але амаль немагчыма ўспрымаць «Паўлінку» як камедыю з прамым прачытаннем. Як мінімум таму, што калі канфлікт, заснаваны на сацыяльным расслаенні, сучасны глядач яшчэ засвойвае, то гумар, пабудаваны на п'янстве, жартах пра жан-

чын і кпіны з чалавека, які патрапіў у асяроддзе, дзе яго паводзіны незвычайныя, у чыстым выглядзе ўспрымаць цяжка, асабліва публіцы сталай і дасведчанай.

Адзінае магчымае выратаванне для такога матэрыялу — акцёрская харызма.

Вобраз Альжбэты стварыла Вольга Няфёдава. Дарэчы, яна таксама выступіла ў гэтым спектаклі як мастацкі

ролі, і яна вельмі стараецца. Аднак адчуваюцца пераігрыванні, асабліва ў сольных сцэнах і размовах з Якімам. Актрыса пераціскае сваё хваляванне і замест таго, каб натуральна перавесці яго ў характар гераіні, стварае даволі неадназначны вобраз. З самай першай сцэны Паўлінка шмат мітусіцца, прычым набірае хуткасць, бегаючы па дэкарацыях. Гэта тэарэтычна

кіраўнік. А рэжысёрам стала Зінаіда Вядзеніна. Сярод старэйшых акцёраў, што задзейнічаны ў спектаклі, вылучаецца Васіль Сушыцкі ў ролі Сцяпана Крыніцкага. Вобраз, створаны ім, даволі сучасны. Ён нагадвае персанажаў сучасных расійскіх камедый, што спалучаюць п'яную агрэсію і п'яную камічнасць. Крыніцкі ў такой інтэрпрэтацыі аказваецца жорсткім, строгім бацькам, пагрозы якога ў бок Якіма і Паўлінкі вельмі лёгка ўспрыняць сур'ёзна. Гэта магло б нават надаць «Паўлінцы» новы, сучасны кантэкст: аб'юзіўныя бацькі, псіхалагічны ціск і гэтак далей. Калі б уся астатняя пастаноўка не была камедыяй. Акцёру добра ўдаецца падтрымліваць вобраз, які ён стварае, хаця ў камунікацыі з іншымі героямі Крыніцкі крыху губляе экспрэсію.

магло б сыграць, калі б не моцны кантраст са старэйшымі акцёрамі. Аднак камічныя сцэны, у якіх трэба пасмяяцца з іншых ці з сябе, дзяўчыне ўдаюцца больш арганічна. Магчыма, праз некалькі сыграных спектакляў яна больш асвоіцца ў ролі, пазбавіцца заціснутасці і дадасць больш адценняў у выкананне Паўлінкі. Астатняя моладзь, масоўка і выканаўца ролі Якіма Сарокі Ілья Крук таксама іграюць даволі заціснута, ад чаго ў камедыю прасочваецца крыху не зусім гарманічнага ў ёй пафасу. Часам замест вясёлай шумнай кампаніі яны нагадваюць школьнікаў, якія хорам адказваюць на пытанні настаўніка на экскурсіі, але гэта таксама справа досведу. Цалкам магчыма, што праз некалькі паказаў спектакль моцна зменіцца ад таго, што акцёры перастаюць увесць час

думаць пра тое, што яны на сцэне — прызвычаіцца будзе нескладана, бо «Паўлінка» ў сакавіцкім рэпертуары паўтараецца яшчэ пяць разоў.

Напэўна, самы заўважны вобраз з маладых акцёраў стварае Міхаіл Світа. «Нязграбную чапалю» Адольфа Быкоўскага ён іграе з вялікім заглыбленнем у ролю, старанна. І выглядае пераканаўча, але яго Адольф Быкоўскі атрымліваецца не ўпэўненым у сабе, а манерным, малявана карыкатурным, занадта камічным на фоне астатніх, даволі звычайных роляў. Гэта стварае ўражанне, быццам некаторыя акцёры іграюць розныя спектаклі. Але ва ўзаемадзеянні з Быкоўскім быццам нешта перакрываецца ў Паўлінцы, яна пачынае яго задорна і жыва падбукторваць да розных дзіўных выкрутасаў. Другі акт у цэлым глядзіцца хаатычна, у ім шмат мітусні. Яна і павінна быць у сцэне сяброўскай гулянкі, але не такой напружанай.

Тыя, хто збярэцца наведваць «Паўлінку» дзеля атмасферы, напэўна, сваё атрымаюць. Першы складнік, вядома, — музыка і танцы. Аркестр спраўляецца без пытанняў, а вось танцуюць усе разам чамусьці толькі Лявоніху. На адзін з танцаў з масоўкі выходзіць дзве пары — дзяўчына з хлопцам і дзяўчына з дзяўчынай, таму сцэна выглядае беднавата. Падчас танцаў Адольф і Паўлінка абменьваюцца прыпеўкамі, але іх амаль не чуць, прынамсі, з балкона. Але для таго, каб пераадолець гэты момант, у акцёраў таксама будзе яшчэ шмат магчымасцей.

Афармленне сцэны таксама прыцягвае ўвагу. На ёй пабудавана мадэль хаты «ў разрэзе», з тыповай абстаноўкай, за выключэннем хіба што іконы не на покуці, а пасярод сцяны (асабліваці канструкцыі). На верхняй частцы дэкарацыі, што імітуе дах, буйнымі літарамі напісана «Янка Купала». Гэты момант падаецца сімвалічным. Імя выносіцца як абазначэнне прасторы, і ствараецца такая выснова: усё, што адбываецца на сцэне, насамрэч адбываецца ў прасторы класічнай беларускай літаратуры больш, чым у прасторы сучаснага беларускага тэатра. «Паўлінка» — сімвал сувязі беларускага На-

цыянальнага акадэмічнага тэатра і беларускага класіка літаратуры, і менавіта таму яна можа і павінна гадамі адкрываць сезоны, таму яна адкрытая для прачытання любым пакаленнем. П'есу, з усімі нарослымі за гады вакол яе кантэкстамі, можна ўспрымаць як скарб, гістарычную каштоўнасць або выкапнё. Але літаратурны твор, у адрозненне ад палак-капалак, вісочных кольцаў і іншых помнікаў старажытных рамёстваў, будзе больш карысны, калі не змяшчаць яго пад шкло, а скарыстацца ім як інструментам. Бо тэхнічны прагрэс пазбавіў нас працы ручной, але для інтэлектуальнай ніякіх новых інструментаў не прыдумаў. Таму мы працягваем карыстацца сімваламі.

Ганна ІВАНОВА
Фота БелТА

Адкрыццё колераў і лясной памяці

Белавежская пушча ў творах мастакоў мінуўшчыны

Каму не вядомы факт знаёмства з Белавежскай пушчай знакамітага рускага жывапісца Івана Шышкіна? Ён пераходзіць з выдання ў выданне, з нарыса ў карэспандэнцыю, з газетнага рэпартажа ў часопіснае эсэ.

Вось і гісторыка-дакументальная хроніка Пружанскага раёна «Памяць» дэманструе нам такія даўнія сляды... Краязнаўца М. Клімец расказвае пра архіўны рукапіс «Успаміны аб перасоўніках» (аўтар — Якаў Мінчанкоў), дзе ёсць і згадкі пра паездкі рускага мастака Івана Шышкіна ў пушчу. «Іван Іванавіч Шышкін, — піша М. Клімец, — не быў прыхільнікам чынашанавання і ганарыўся незалежнасцю свайго становішча. Ён імкнуўся пазбягаць на выстаўках сустрэч з асобамі царскай сям'і. Аднак у 1886 г. яму было загадана надзець фрак і з'явіцца на сустрэчу з Аляксандрам III. У зале выстаўкі мастакоў-перасоўнікаў цар станоўча адазваўся аб работах Шышкіна і параіў мастаку пабыць у Белавежскай пушчы і напісаць некалькі карцін-эцюдаў сапраўднага лесу, якога ён не ўбачыў ні ў ваколіцах Пецярбурга, ні нават у цэнтральнай частцы Расіі. Праз некаторы час пецярбургскія чыноўнікі арганізавалі паездку мастака ў Белавежскія лясы. На чыгуначнай станцыі Аранчыцы яго чакаў экіпаж, які па прамой дарозе, абмінаючы Пружаны, Крыніцу, даставіў яго ў Белавежскую пушчу. Там мастак прабыў некалькі месяцаў. Адміністрацыя пушчы апыкала Шышкіна як вяльможу. Іван Іванавіч нават скардзіўся, што нельга і кроку ступіць без дакучлівых паслуг...»

Праўда, іншыя крыніцы сведчаць, што ў Белавежскай пушчы Іван Іванавіч бываў двойчы і не ў 1886 годзе, а ў 1883 і 1892 гадах... Так яно, відаць, і ёсць, бо ў 1886 годзе Шышкін быў заняты выданнем альбома афортаў. А яшчэ працаваў на эцюдах у Сестрарэцку. З пэўнай дакладнасцю, відаць, можна сцвярджаць іншае і самае галоўнае: тое, што ў беларускім лесе намаляваны эцюд «Лета ў Белавежскай пушчы» (1892 год). Ды яшчэ — карціна «Ссечаны дуб у Белавежскай пушчы» (1892 год). Астатнія работы маглі б насіць зборны характар — у тым сэнсе, што асновай для іх выканання маглі стаць эцюды, намаляваныя не толькі ў пушчы.

Хаця давайце яшчэ раз звернемся да краязнаўчага даследавання з хронікі «Памяць»: «Аднойчы, робячы замалёўкі сасновага бору, ён намаляваў на пярднім плане паўзасохлае дрэва. Гэта ўбачыў упраўляючы пушчай і доўга ўпрошваў мастака зняць гэтую дэталю з карціны, таму што, калі палатно будзе дастаўлена ў Пецярбург, там скажуць, што дрэнны ўпраўляючы: давёў пушчу да такога стану, што дрэвы сохнуць».

Неяк сялянка з Белага Ляска, збіраючы лясныя дары, наткнулася на мастака, які рабіў эцюды лясной паляны. Доўга разглядала карціну і ўздыхала. А калі мастак спытаў, што намалявана, яна перахрысцілася і адказала: «Мабыць, труна гасподня». Іван Іванавіч рассмяяўся, і толькі кемлівы дзесяцігадовы сын сялянкі сказаў: «Лес Белавежскай пушчы, бацюхна».

У Яраслаўлі ў мастацкім музеі мне давялося на свае вочы бачыць палатно «Ссечаны дуб у Белавежскай пушчы»... Скажаць, што і зараз яно ўражае чысцінёй

Іван Шышкін «Сухастой. Белавежская пушча», 1892 г.

красак — значыць нічога не сказаць. Карціна прымушае напружыцца зрок, стрымлівае дыханне, хвалое. Уражанне такое, быццам сам прысутнічаеш у лесе. Для Шышкіна дубы сталі адмысловай тэмай. Вядомасць маюць яго «Мардвінаўскія дубы», «Дубы», намаляваныя ў 1887 годзе, «Дождж у дубовым лесе» (над гэтай карцінай Іван Іванавіч працаваў з К. Савіцкім)... Не дзіва, што газетчыкі, калі Шышкін пайшоў з жыцця, пісалі: «Памёр ён, быццам магутны дуб, пад ударам раптоўнай буры...»

Думаючы пра творчасць Шышкіна, пра яго шчырую мастацкую і грамадзянскую паяднанасць з Белавежскай пушчай, думаеш і пра шэраг іншых мастакоў, якія спрычыніліся да светавыяўлення найпрыгажэйшай і найцікавейшай лясной старонкі.

Легендарным ілюстратарам да кнігі «Паляванне ў Белавежскай пушчы» стаў М. Зічы. Міхай Зічы нарадзіўся ў Венгрыі ў 1827 годзе. Закончыў універсітэт у Будапешце. А пасля — і Акадэмію ў Вене. Маладым, але дастаткова вядомым мастаком, па запрашэнні вялікай княгіні Алены Паўлаўны, ён прыехаў у Пецярбург, каб даваць урокі малявання яе дачцэ — Кацярыне Міхайлаўне. З часам жывапісец становіцца прыдворным мастаком, атрымлівае званне акадэміка Пецярбургскай акадэміі мастацтваў. Болей як трыццаць гадоў быў Зічы пры імператарскім двары. Адпаведна — і маляваў ці не кожны крок гаспадароў краіны. А ўжо паляванне — дык ці не ў першую чаргу. Творы Зічы калекцыянаваў імператар Аляксандр III, упрыгожваў імі свае пакоі ў царскім палацы ў Гатчыне. Памёр мастак у 1906 годзе ў Пецярбургу, а пахаваны ў Будапешце.

Мала звестак захавалася пра Якава Іванавіча Бровара (1864—1941). Вучань А. Куінды і І. Шышкіна, ён за сваю творчасць быў адзначаны малымі і вялікімі сярэбранымі медалямі Акадэміі мастацтваў. Вельмі шмат ездзіў па Расійскай імперыі. Да 1888 года адносіцца яго карціна «Дубовы гай». Магчыма, не без уплыву Шышкіна Бровара цягнула і ў Белавежскую пушчу. У 1906—1908 гадах мастак працаваў над серыяй карцін «Белавежская пушча».

А вось і зусім цікавыя мастацкія памяткі. Давайце згадаем. Але ж аб усім па парадку... Паяднанасць Беларусі і Туркменістана выяўляецца ў многіх стасунках. Сяброўству двух тэрытарыяльна далёкіх адзін ад аднаго народаў спрыялі многія факты чалавечай далучанасці: ці то беларусаў да Туркменіі, ці то туркменаў да Беларусі. Калі толькі адзін абсяг узяць — удзел туркменаў у вызваленні Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў — наша размова можа падасца калі і не бясконцай, то ўжо дакладна не дужа кароткай. Але ж былі і ранейшыя сустрэчы, адкрыцці, знаёмствы.

Пачынальнік прафесійнага туркменскага выяўленчага мастацтва — Назар Ёмудскі.

Дзяцінства правёў ва Украіне, юнацтва — у Пецярбургу і на Каўказе, дзе пазнаёміўся са ссыльнымі дзекабрыстамі. Бацька Назара — Аннамухамед — камандаваў уланскім палком, удзельнічаў у штурме Шыпкі. Мо дзе поруч з ім баранілі братушак-балгар і сыны Беларусі? Ваяваў Аннамухамед Ёмудскі як след, бо стаў поўным георгіеўскім кавалерам. Прадзед Назара — вядомы прагрэсіўны туркменскі дзеяч Кіятбек, які шмат зрабіў дзеля ўмацавання сувязей Туркменістана і Расіі.

А што ж Назар, дзе яго асабістае месца ў стасунках са славянскім светам? Кар'ера вайскоўца маладога туркмена не вабіла. У сваіх вандроўках па Расійскай імперыі хлопец цягнуўся да прыгожага, назіраў за наваколлем, марачы пра тое, як яго занатаваць. З такімі дума-

мі і жаданнямі і прыйшоў у Пецярбургскую акадэмію мастацтваў. Поруч з ім свае вучнёўскія месцы занялі Валянцін Сяроў, Міхаіл Урубель. Заірнуўшы ў даведнікі, можна ўзнавіць і гады яго вучобы. У даведнікі з біяграфіямі, зразумела, Сярова, Урубеля. Інфармацыі ж пра Ёмудскага амаль нідзе не знайсці. Валянцін Сяроў вучыўся ў акадэміі ў 1880—1885 гадах. Міхаіл Урубель — таксама з вучняў той пары. Сапраўднымі настаўнікамі туркменскага мастака сталі Ілья Рэпін, Іван Крамскі, Уладзімір Стасаў.

Атрымаўшы адукацыю, Назар Ёмудскі стала жыву ў Санкт-Пецярбургу. Маляваў Туркменістан, шмат падарожнічаў. Невядома, хто падказаў Ёмудскаму беларускія адрасы. Але дзесьці напрыканцы XIX стагоддзя мастак трапляе ў Белавежскую пушчу. Творца адкрывае невядомы для сябе дагэтуль свет. Як некалі пустыня займала ўвесь яго пагляд, прасочвалася ў душу, сэрца, забіраючы частку асобы Ёмудскага ў вечны свой палон, так і Белавежскія лясы павярнулі да сябе творчае гарэнне мастака. І нарадзіліся новыя палотны — «Зіма ў Беларусі», «Белавежская пушча». Магчыма, былі і іншыя «беларускія» работы Ёмудскага. Магчыма, да яго партрэтаў украінцаў, грузінаў, армян, жыхароў сярэдняй паласы Расіі, да партрэтаў туркменаў далучыліся выявы нашых далёкіх прашчुरаў. Зараз лёс многіх работ мастака невядомы. Асабліва тых, якія яшчэ ў дарэвалюцыйны час паехалі з новымі гаспадарамі за мяжу.

Дарэчы, цікава, што, калі напрыканцы жыцця мастак сам трапіў у Германію, улады паспяшаліся яго як нядобрадзейнага высласць. І немцы ведалі, што творчасць і ўся дзейнасць туркменскага майстра носяць сацыяльны характар. Якраз Ёмудскі быў адным з першых ілюстратараў паэмы Мікалая Някрасава «Каму на Русі жыць добра». А якой уладзе прыгнятальнікаў мог бы прыйсціся даспадобы гэты твор?

Шукаючы хаця б якія-небудзь звесткі пра Назара Ёмудскага, я звярнуўся да народнага пісьменніка Туркменістана Рахіма Махтумавіча Эсенава. Размова была тэлефонная, ды, ўлічваючы сённяшнія праблемы ў стасунках, у дарагавізне дарог і немагчымасці вандраваць як раней, усё адно прыемная і радасная. З Рахімам Эсенавым мы знаёмы яшчэ з сярэдзіны 1980-х, калі я таксама жыў у Ашхабадзе. Былі сустрэчы на пісьменніцкіх нарадах, у яго рабочым «офісе». Пісьменнік і сам звязаны з нашым краем. Пра Беларусь — у яго раманах «Легион обреченных», што ў свой час маскоўская «Молодая гвардия» выпусціла ў звышпапулярнай серыі «Страла». Перапітаўшы, што ж мяне цікавіць, Рахім Махтумавіч распавёў:

— Шукаць трэба ў архівах расійскіх мастакоў, куды з Беларусі прасцей, магчыма, трапіць. Усё ж не тая адлегласць, як з Сярэдняй Азіі. Думаю, што варта прагледзець і фонды беларускіх мастакоў, якія з'яўляюцца равеснікамі Ёмудскага і, магчыма, у пецярбургскім мастацкім свеце сустракаліся з ім.

Што ж, улічым і гэтую парадку ўніклівага даследчыка. І, можа быць, вядомасць пра беларуска-туркменскі духоўны масток стане большай.

...Нельга згадкамі пра Шышкіна, Зічы, Бровара, Ёмудскага падсумоўваць размову пра мастацкі летапіс Белавежскай пушчы. У згаданых творцаў былі і наступнікі. Асабліва шмат — сярод беларускіх і польскіх жывапісцаў. Дык можа з часам і альбом такі варта выдаць — «Белавежская пушча ў творах мастакоў свету»?

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Міхай Зічы «Аляксандр III на паляванні ў Белавежскай пушчы ў жніўні 1894 г.»

На Коласаўскай сцэне — паўстагоддзя і паўжыцця

Гэтымі днямі заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь, вядучы майстар сцэны Тамара Скварцова святкавала 75-годдзе. Амаль паўстагоддзя актрыса прысвяціла служэнню коласаўскаму тэатру, а калі браць шырэй, то і ў цэлым беларускаму сцэнічнаму мастацтву. Маштаб многіх мастацкіх вобразаў, створаных Тамарай Уладзіміраўнай, даволі грунтоўны — нездарма ж яны адзначаны на міжнародным і рэспубліканскім узроўнях. Напрыклад, за ролю Бабулі з драмы «Пахавайце мяне за плінтусам» Паўла Санаева актрыса атрымала дыплом «За псіхалагічную праўду вобраза ў сцэнічным увасабленні сучаснай прозы» на IV Міжнародным тэатральным фестывалі «Родниковое слово» ў Архангельску, прыз «Найлепшая жаночая роля» на VI Міжнародным фестывалі камерных і монаспектакляў «LUDI» ў Арле, «Залаты дыплом» на Міжнародным тэатральным форуме «Залаты Віцязь».

Пачатак

Нарадзілася яна на Міншчыне, а дакладней на Случчыне, у вёсцы Бялёвічы. Менавіта там прайшлі першыя дзеянні гадоў жыцця. Натуральна, што ніякіх тэатраў там не было. Тым не менш бацька Тамары быў вельмі артыстычны, добра спяваў. Артысткай дзяўчынка адчувала сябе ўжо з трох-чатырох гадоў: хадзіла па суседзях і наладжвала перад імі канцэрты. За гэта яе частавалі цукеркамі і пернічкамі. Потым трапіла ў школу-інтэрнат у Нясвіжы, дзе Тамару ўразіла архітэктура, гістарычная атмасфера. А падчас экскурсій у Маскву, Ленінград пабачыла першыя балетныя і драматычныя пастаноўкі. Жаданне стаць артысткай тады толькі ўмацавалася. Па заканчэнні школы паехала паступаць у тэатральна-мастацкі інстытут: залічылі кандыдаткай. Гэта значыць, што навучацца павінна была без стыпендыі, без інтэрнату. Але такое не ўяўлялася магчымым: цяжка было б бацькам, якія выхоўвалі яшчэ чатырох дзетак, і таму дзяўчына паступіла ў БДУ на філалагічны факультэт. Там трапіла ў студэнцкі тэатр, якім кіраваў заслужаны артыст Латвіі Аляксандр Озераў. Першай ролю, якую яна сыграла, была тэмпераментная пэўтарыканка Аніта ў «Вестсайдскай гісторыі». Спектакль меў у гледача шалёны поспех. Пра яго пісалі ўсе мінскія газеты. Потым была Варвара ў «Навальніцы» Астроўскага, Любка Шаўцова ў «Маладой гвардыі» Фадзеева. Відаць, гэтыя першыя і даволі ўдалыя спробы і падштурхнулі Тамару да паступлення ў студыю пры тэатры імя Янкі Купалы. Там вучылі выдатныя майстры: народны артыст СССР Леанід Рахленка, Барыс Эрын (на той час галоўны рэжысёр), Зінаіда Браварская, Валерый Раеўскі, Барыс Луцэнка. Падчас вучобы студыйцаў займалі ў масавых сцэнах, а першыя ролі яна сыграла ў спектаклях «Трыбунал» Макаёнка і «Начное дзяжурства» Дзялендзіка. З новым галоўным рэжысёрам, які прыехаў з Масквы (і, дарэчы, сам у Мінску не затрымаўся) адносіны не склаліся, а тут на гастролі ў сталіцу прыехаў коласаўскі тэатр. Маладая актрыса паказалася і была прынята ў труп.

Першыя ролі

У «Багне» Астроўскага Тамары Скварцовай даручылі эпізадычную ролю кухаркі Аксінні, бойкай, вясёлай дзяўчыны. Вядомы тэатральны крытык Юрый Рыбакоў з Масквы на абмеркаванні ахарактарызаваў яе наступным чынам: «Гэта ваш майстар эпізоду». Першыя дзесяцігоддзі такіх роляў давялося сыграць многа. Але актрыса з вялікай адказнасцю ставілася да любой працы. У казцы «Жыла-была Сыраежка» сыграла Першую паганку. Спектакль быў вясёлы, дасціпны. Дарэчы, з ім звязана адна цікавая гісторыя. Падчас пастаноўкі артыстка разам са сваім партнёрам па сцэне Аляксандрам Фраловым хаваліся ў вялікі кошык. Усё было добра, пакуль не нарадзіла. У гэты перыяд жанчына крыху папаўнела, і ў адзін момант, калі па сюжэце трэба хутка выскачыць з кошыка, адчула, што зрабіць гэтага не можа. Партнёр доўга і беспаспяхова спрабаваў выцягнуць яе. Пасля гэтага выпадка вырашыла: у кошык больш не залазіць.

Сярод першых вялікіх — роля ў спектаклі «Жарты» («Конскі партрэт» Родзевіча), дзе актрыса сыграла Маладзіцу. Яе гераіня ўвабрала ў сябе тое, што спрадвечу ўласціва проста беларускай жанчыне. Закранула гледачоў і невялікай роляй Марыі Рыгораўны ў «Блытаных сцёжках» Кандрата Крапівы. Тамара Скварцова іграла маці маладога героя, у смерці якога вінавацілі ўрача. Актрыса псіхалагічна дакладна змагла паказаць простую вясковую кабету, якая са смерцю сына, здаецца, страціла і сэнс свайго жыцця, раззлавалася на ўвесь свет. Праўдзівое, непадробнае існаванне Скварцовай не проста мяняла, а ўзрывала і настрой гэтай сцэны, і характар даволі рэальнага спектакля.

Тамара Скварцова.

«Вы будзеце іграць пасля сарака...»

Больш шырока работы актрысы сталі з'яўляцца ў рэпертуары ў 90-я гады мінулага стагоддзя. У сувязі з гэтым яна любіць прыгадваць прарочыя словы свайго педагога па студыі Леаніда Рахленкі: «Вы будзеце іграць пасля сарака». Абсалютнай нечаканасцю, у тым ліку для самой Тамары Уладзіміраўны, стала яе прызначэнне на цэнтральную ролю Агаф'і Ціханаўны ў спектаклі «Жаніцьба» па Гоголю, які ставіў Валерый Маслюк. Традыцыйна яе ігралі больш маладыя актрысы вострахарактарнага камедыянага плана. Невеста ў спектаклі коласаўцаў была аднаго ўзросту з Падкалесіным (якога іграў Уладзімір Куляшоў), і ў гэтым, здавалася, быў код да вырашэння спектакля. Рэжысёр хацеў бачыць немаладую пару, якой асабліва патрэбна шчасце, яшчэ больш, чым маладым. Пры важкай камплекцыі жанчына (як яе сыграла Скварцова) менш за ўсё была падобная да грубай, нявыхаванай купчыхі. І ў гэтым яна была падобная да Падкалесіна-Куляшова з яго безабароннасцю, няўдачлівасцю, непрыстасаванасцю. Асабліва ўражвала сцэна, калі героі заставаліся сам-насам. У іх позірках, бязгледзых рэпліках праглядала адзінота, непрыкаянасць, жаданне зразумець і пакахаць адно аднаго. І тым самым набываў большую жорсткасць фінал спектакля, калі Агаф'я Ціханаўна з'яўлялася ў шыкоўным белым уборах, увасабляючы тую самую прыгажосць, той ідэал, да якога мы ўсе імкнемся, а, сустрэўшы, чамусьці палохаемся.

Другая значная работа актрысы — жорсткая, дэспатычная купчыха Маўра Тарасаўна Барабошава з камедыі Астроўскага «Праўда — добра, а шчасце — лепш». Пэўна ж, і яна не пазбаўлена прыстойных чалавечых якасцей (у ёй адчуваецца былая прыгажосць, розум, абаяльнасць, пачуццё гумару), ды толькі дзікунскае асяроддзе моцна прыціснула іх, ператварыўшы ў супрацьлеглае: розум — у дурасць, прыгажосць — у пачварнасць, гумар — у зласлівасць. Таму часам здавалася, што гэтыя жывы і даволі прывабны персанаж, а іншы раз — што хадзячая мумія, у якой яшчэ не вынішчаны былы дзявочы страх. За ролю Барабошавай Тамара Уладзіміраўна была ўзнагароджана прэміяй Беларускага саюза тэатральных дзеячў.

Значнае месца ў творчай біяграфіі Тамары Скварцовай займаюць ролі ў пастаноўках Віталія Баркоўскага. Актрыса зразумела яго і ўвайшла ў кагорту шчырых прыхільнікаў. А ён, у сваю чаргу, па-новаму раскрыў індывідуальнасць актрысы на глыбокім філасофскім матэрыяле. Сведчанне — сур'ёзныя набыткі ў яго спектаклях: пані Кранц у «Пісьменных» М. Чокэ, Сцяпанаўна ў «Шагал... Шагал...» У. Драздова, Іванова са спектакля «...Таму што люблю» па п'есе А. Паповай «Дзень карабля», Маргарэт з «Бацькі» А. Стрындберга, Марфа («І смех, і слёзы, і любоў» паводле У. Набокава). На першы погляд, гэтыя ролі другарадныя, іншым разам нават эпізадычныя, але зусім не гэтым яны вымяраюцца ў творчым лёсе актрысы. А тым, што выразна пашырылі жанравае поле, яе дыяпазон.

На разрыў сэрца і душы

Сярод вобразаў, створаных апошнім часам, відавочна, галоўнай удачай актрысы з'яўляецца Бабуля з інсцэніроўкі апавесці «Пахавайце мяне за плінтусам», пастаўленай колішнім мастацкім кіраўніком коласаўскага

тэатра Валерыем Анісенкам. Гэтая роля атрымала шырокае прызнанне як сярод гледачоў, так і сярод сур'ёзнай, аўтарытэтной крытыкі, у тым ліку і маскоўскай. Галоўны рэдактар усерасійскага часопіса «Тэатральная жизнь», паглядзеўшы спектакль у Віцебску, прызнаўся, што раз нават у Маскве так ужо не іграюць, на разрыў сэрца і душы. У Бабулі Скварцовай (у адрозненне ад фільма па тым жа творы) пераважае не тыранія, а бязмерная любоў да ўнука, якая настолькі паглынае ўсё навокал, што ў выніку забівае саму гераіню. Пазней была графіня Растачына ў «Афінскіх вечарах» П. Гладзіліна, якая прайшла праз сталінскі ГУЛАГ, але захавала высакароднасць душы, вялікую ўнутраную прыгажосць. Тамара Скварцова яшчэ раз пацвердзіла сваё высокае майстэрства, бо цікава працуе не толькі «ў тэксце», але і па-за ім. Яна выразна падкрэслівае высакароднасць, мудрасць, а перадусім — чалавечнасць, жыццёлюбства, спалучаючы гэтыя са стрыманасцю, тактоўнасцю гераіні. Здаецца, Ганна Паўлаўна не надта спяшаецца ўмяшчацца ў сямейны канфлікт, хоць і атрымлівае задавальненне ад магчымасці прыціснуць свайго зяця. Пэўная адлучанасць ад гэтай рэальнасці прысутнічае ў ёй, занадта моцна цісне мінулае. І тут рэжысёр уводзіць сцэну-ўспамін, калі брэх сабак, святло ліхтара пераносіць яе ў зону, дзе яна прыгадвае (мусіць, невыпадкова?) лагернага канваіра са схільнасцямі садыста, таксама як і зяць, прыхільніка высокага мастацтва.

У меладрэме «Матылёк... Матылёк...» па п'есе Альда Нікалаі актрыса (у ролі Эдды) працуе на кантрастах. У першай палове спектакля перад намі досыць амбіцыйная, ганарлівая, нецярпімая да іншых істота, якая жыве ў прадуманым ёй жа свеце мінулага. Сваёй хатняй тыраніяй у спалучэнні з пагардай яна здатна давесці да прыхаванай нянавісці сваю ці то служанку, ці то кампаньёнку Фоку. Але ў другой частцы спектакля некалі кінуты ёй у прытулку сын зрывае з яе маску, і перад намі ўжо не вытанчаная свецкая львіца, што ператварыла сваё жыццё ў суцэльную тэатральную ігру, а вартая жалю старая, што пакутуе ад адзіноты і, быццам тапелец за саломінку, марыць ухапіцца за чыёсьці міласэрнасць. Але жыццё досыць жорсткая рэч, і ў абліччы сына яна набывае не анёла-збаўцу, а суддзю-авінаваўцу.

У спектаклі «Пахавайце мяне за плінтусам» (Бабуля).

Тамара Скварцова ў ролі цешчы і бабулі Мамі ў спектаклі «Восем закаханых жанчын» паводле дэтэктыва Рабэра Тама — узор здаровага розуму і жыццёлюбства. Нават маленькія заганы гераіні ў яе выкананні выглядаюць прывабна. У ролі Старой са спектакля «Бальніца на краі свету» паводле Хрысты Бойчава, нягледзячы на невялікі адрэзак сцэнічнага часу, цягам якога актрыса знаходзіцца перад гледачом, яна паказвае цэлыя жаночыя лёсы. Відаць, што яна і кахае свайго шалапутнага мужа, хоць пастаянна ўшчуе яго. Асаблівае ўражанне аказвае фінальная сцэна, дзе героі злучаюцца ў нейкай іншай, ужо незямной рэальнасці.

У ролі Разаліі Саламены ў спектаклі «Шлюб па-італьянску» паводле п'есы Эдуарда дэ Філіпа яна выкарыстоўвае найперш камедыйныя фарбы для стварэння свайго вобраза. У гэтай ролі, як і ў іншых, актрыса нічым не паўтарае свае ранейшыя работы, уражвае жыццёвай пераканальнасцю і акцёрскай дакладнасцю, паказваючы і непасрэднасць, і хітраватасць, і душэўнасць сваёй гераіні.

Хочацца верыць, што наперадзе ў Тамары Уладзіміраўны яшчэ шмат яскравых роляў, цікавых, запамінальных вобразаў, якія ўпрыгожаць рэпертуар Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа.

Юрый ІВАНОЎСКІ,
тэатразнаўца, літаратурны рэдактар
Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра
імя Якуба Коласа
Фота з архіва тэатра

Глыбіня характару

10 сакавіка споўнілася 75 гадоў вядомаму акцёру тэатра і кіно, народнаму артысту Беларусі Уладзіміру Гасцюхіну. Фігура гэтая для беларускага кінематографа, без перабольшвання, вельмі значная, нават знакавая. Пацвярджэннем служыць хаця б той факт, што ў 2018 годзе ён, ураджэнец і «выхаванец» Расіі, стаў лаўрэатам Нацыянальнай кінапрэміі Беларусі за ўнёсак у кінематограф. Хаця мерапрыемства і лічылася шмат у чым кампрамісным, а да спіса намінантаў узнікала справядлівая пытанні, канкрэтна ўзнагарода Уладзіміра Васільевіча была несумненна заслужанай. Чалавек гэты зрабіў шмат не толькі для кіно, але і для ўсёй беларускай культуры. З нагоды юбілею «ЛіМ» успомніў некаторыя важныя кінаролі знакамітага артыста.

Як належыць у такіх выпадках, пачнём з біяграфічнай даведкі. Уладзімір Васільевіч Гасцюхін нарадзіўся ў Свядлоўска ў 1946 годзе. Падчас навучання ў радыётэхнікуме працаваў па спецыяльнасці — электрыкам. Магчыма, сёння ніхто і не ведаў бы пра акцёра, калі б не шчаслівы выпадак. Студэнцкі спектакль, у якім браў удзел малады навучэнец, нечакана перавярнуў яго светапогляд. Юнак стаў цікавіцца тэатрам і ў выніку, як гэта часта бывае ў біяграфіях акцёраў, захварэў на сцэну.

Далей усё пайшло як па накатанай. Уладзімір кінуў вучобу і пачаў наведваць заняткі ў мясцовым Доме культуры. Марачы аб паўнаважнасці акцёрскай кар’еры, у 1965 годзе з першага разу паступіў у прэстыжны маскоўскі Дзяржаўны інстытут тэатральнага мастацтва імя Луначарскага. Якраз на перыяд навучання ў ім прыйшоўся кінадебют заслужанага творцы — роля Міколы Ныркова ў стужцы Марлена Хуцьева «Быў месяц май» (1970). Ролю атрымаў выпадкова: прыехаў на здымкі для ўдзелу ў масоўцы, але быў заўважаны рэжысёрам.

У цітрах няма прозвішча: сам папрасіў не пісаць. У гэтай сувязі Уладзімір Васільевіч распавядае такую цікавую гісторыю... Па яго словах, на час здымак, якія праходзілі ў Кішыніве, акурат выпадаў дыпломны спектакль у Маскве. Трэба было паспець і туды, і туды, але, як часта здараецца, умяшаліся непрадбачаныя абставіны. Карацей, на экзамен не з’явіўся, падвёў сакурснікаў, сарваў спектакль. Давялося выдумляць гісторыю пра цяжкую хваробу, а каб замесці сляды — выкрэсліваць сваё імя з фільма.

Пасля заканчэння інстытута ў 1970 годзе Уладзімір Гасцюхін быў прызваны на службу. Адслужыўшы, уладкаваўся ў Цэнтральны акадэмічны тэатр Савецкай Арміі не акцёрам, як можна было чакаць, а рэжысёрам. Некалькі гадоў цягаючы будаўніцкую мэблю, артыст цяпляў чакаў свайго часу, каб нарэшце выйсці з ценю. Такі шанс выпаў у 1974-м: трэба было падмяніць хворага акцёра ў пастаноўцы «Невядомы салдат» (ізноў выпадак). З таго часу Уладзімір Васільевіч амаль не пакідае сцэны.

Першая па-сапраўднаму заўважная роля ў кіно — здраднік Рыбак ва «Узыходжанні» (1976) рэжысёра Ларысы Шапіцкай. Фільм быў зняты па матывах апоўвасці Васіля Быкава «Сотнікаў» і стаў у пэўным сэнсе памежным для гісторыі савецкай кінематографіі. Рэжысёр змагла разгледзець схаваныя вялікія акцёрскія патэнцыялы Гасцюхіна. Калегі па цэху са скепсісам паставіліся да яе выбару, але, як паказала практыка, дарэмна. Пасля выхаду карціны Уладзімір Гасцюхін не тое каб стаў кіназоркай, але ва ўсякім разе патрэбы ў прапановах больш не адчуваў.

У канцы сямідзесятых артыст пераехаў у Мінск і ўладкаваўся штатным акцёрам на кінастудыю «Беларусьфільм». З той пары ён жыве ў Беларусі. У 1980-я Уладзімір Васільевіч актыўна і, трэба сказаць, даволі паспяхова здымаўся ў кіно. Тады выйшла адразу некалькі прыкметных карцін з яго ўдзелам, у тым ліку беларускіх. Гэта і меладраматычны «Белы крумкач» (1980), і драматычны «Паляванне на ліс» (1980), і прыгодніцкі «У пошуках капітана Гранта» (1985), і камедыйны «Ляўша» (1986). Яны атрымалі вялікую папулярнасць ва ўсім Савецкім Саюзе. Сярод беларускіх стужак 80-х вылучаюцца, напрыклад, «Чужая бацькаўшчына» (1982),

«Знак бяды» (1986) і суровы перабудовачны «Наш браняпоезд» (1988).

З 1982 года артыст працуе ў Тэатры-студыі кінаакцёра, да станаўлення якога мае непасрэднае дачыненне. Уладзімір Васільевіч іграў галоўную ролю ў першым спектаклі тэатральнай установы — «Усё яго жыццё». Акрамя таго, у пастаянны рэпертур з 1994-га ўваходзіць трагікамедыя «Міленькі ты мой», якую Уладзімір Гасцюхін (разам з Аляксандрам Яфрэмавым) паставіў як рэжысёр. Спектакль і сёння не перастае цікавіць гледачоў.

1990-я для акцёра былі не надта багатымі на праекты. Можна адзначыць працу з Мікітам Міхалковым над дзвюма карцінамі: «Аўтастоп» (1990) і «Урга — тэрыторыя кахання» (1991). Апошняя, дарэчы, узяла «Залатога льва» Венецыянскага

Уладзімір Гасцюхін у фільме «Узыходжанне» 1976 года.

кінафестывалю. Паспеў артыст папрацаваць і з Віктарам Туравым. У апошняй стужцы рэжысёра «Шляхціц Завальня» (1994) Гасцюхін іграў таго самага Завальню.

Новы ўсплёск папулярнасці прынеслі Уладзіміру Васільевічу 2000-я, а калі дакладней, роля Фёдора Іванчыча ў серыяле «Дальнабойшчыкі» (2001—2012). Нягледзячы на тое, што цяпер многія ведаюць яго выключна як Іванчыча, акцёр не шкадуе аб удзеле ў праекце, бо, на яго думку, гэта таксама карысна. «Прафесія ў нас такая — мы павінны быць вядомымі», — сказаў творца ў адным інтэрв’ю.

«Узыходжанне» (1976, рэж. Ларыса Шапіцка)

Вызначальная праца не толькі для акцёрскага складу, але і для ўсяго савецкага кінематографа. Смелая, нават, можна сказаць, дзёрзкая выхадка маладога рэжысёра, якая па ўсіх правілах таго часу не павінна была пачаць свет, у выніку выйшла на экраны нават без купюр і дазволіла масаваму гледачу адчуць свежае паветра новага аўтарскага кіно. І фармальна, і па змесце гэтая работа ніякім чынам не ўкладвалася ў савецкі ваенны канон. Тагачасныя крытыкі карціны небеспадасна адзначалі рэлігійны падтэкст і містычную сутнасць, на фоне чаго факт яе пракату выглядае яшчэ больш дзіўным.

Усё ішло наступным чынам. У той момант, калі над стужкай нависла рэальная пагроза «легчы на паліцу», па законе драматургіі на гарызонце ўзнік герой-вырававальнік у асобе Першага сакратара ЦК КПБ Пятра Машэрава. Гэты чалавек быў вядомы сваім індывідуальным падыходам да праблем і нетыповай для партыйнага функцыянера спагадай. Рэжысёр Элем Клімаў, муж Ларысы Шапіцкай, з апошняй надзеяй звярнуўся да Пятра Міронавіча як да былога партызана, просячы паглядзець

Уладзімір Гасцюхін у фільме «Белы крумкач» 1980 года.

карціну. Быў арганізаваны дацэнзурны паказ партвярхам. Стужка ўразіла і расчуліла Машэрава. Менавіта з яго падачы «Узыходжанне» пусцілі ў пракат ды яшчэ і без змен.

Як відаць, фільм, які, па вялікім рахунку, праславіў Уладзіміра Гасцюхіна, адкрыў яго свету, таксама з’явіўся дзякуючы шчасліваму выпадку. Хаця не, не зусім так: хутчэй дзякуючы надзвычайнай упартасці яго стваральнікаў і не без дапамогі фартуны. Відаць, удача заўсёды ішла паруч з будучым народным артыстам.

Абодва выканаўцы галоўных роляў (Барыс Плотнікаў і Уладзімір Гасцюхін) падчас здымак выкладваліся напоўніцу. І гэта зразумела, бо кірвала працэсам грозная Ларыса Шапіцка. Яна «выціскала» з амаль што навечкоў усе сокі, усё, што толькі было магчыма, каб атрымаць патрэбны вынік. Інакш кажучы, здымкі «Узыходжання» сталі для акцёраў своеасаблівым баявым хрышчэннем у акцёрскай прафесіі.

Яшчэ на першым праслухоўванні Уладзімір Васільевіч уразіў і нават вельмі здзівіў камісію. Грубаватыя рысы яго знешнасці, непрахаваныя прамалінейнасць і прастата цудоўным чынам сумяшчаліся з глыбінёй характару і надзвычайным стараннем у дасягненні вобраза. Жадаючы прабіцца і заявіць аб сабе, Гасцюхін паставіў мэту дайсці да як мага большай ступені праўдападобнасці і, акрамя таго, пашырыць вобраз сцэнарнага персанажа. Здраднік Рыбак, прататыпам якога

Уладзімір Гасцюхін на адкрыцці XIV фестывалю «Лістапад» у 2007 годзе.

з’яўляецца ажно сам Іуда Іскарыёт, атрымаўся дужа натуральным. Нягледзячы на відавочную адмоўнасць героя, яму таксама хочацца суперажываць.

«Чужая Бацькаўшчына» (1982, рэж. Валерый Рыбараў)

Адзін з найлепшых фільмаў Нацыянальнай кінастудыі ад аднаго з найцікавейшых беларускіх рэжысёраў. Стужка ставіць перад стваральнікамі амаль невыканальную задачу: зрабіць шчыры партрэт цэлага народа, кінематографічнымі сродкамі перадаць сутнасць яго нацыянальнай ідэі. Асновай для беларускамоўнага фільма паслужыў раман Вячаслава Адамчыка «Чужая бацькаўшчына»,

у пэўным сэнсе этапная кніга для беларускай літаратуры.

Уявіце сабе, у якой стужцы прапануюць ролю рускаму акцёру Уладзіміру Гасцюхіну (нагадаем, ён толькі-толькі пераехаў у Беларусь). Карціна амаль цалкам знята на беларускай мове. Яна, можна сказаць, абсалютна лакальная і самая што ні ёсць «тутэйшая». Дарэчы, ролю прапанавалі спрэчную і няпростую (няхай і другога плана) — Броніка Літавава, нахабнага хлопца з вострым языком і нездаровай цягай да алкаголю.

З усёй адказнасцю падышоў артыст да здымак. Вывучыўшы свае рэплікі, папрацаваўшы над вымаўленнем (усё ж фрыкатыўнае «г» і цвёрдае «ч» не кожнаму іншаземцу падудна), Уладзімір Васільевіч узяўся за працу. Не спатрэбілася ніякіх пераагучванняў і акцёраў дубляжу — усё атрымалася як трэба. Больш за тое, творца як заўсёды здолеў надзяліць свайго персанажа глыбінёй і праз, здавалася б, простыя рэплікі паказаць яго рознага і таксама вартага эмпатыі гледачоў.

«Наш браняпоезд» (1988, рэж. Міхаіл Пташук)

Напэўна, феномен руска-беларускага артыста заключаецца вось у чым: мінімумам выразных сродкаў дамагацца аб’ёмнасці персанажа (любога), дэманструючы ўнутраны дыялог. Вяршыняй дадзенага падыходу можна лічыць стужку 1988 года «Наш браняпоезд», знятую Міхаілам Пташукм на студыі «Беларусьфільм».

Карціна апавядае пра работніка завода Мікалая Кузняцова (Уладзімір Гасцюхін), які ў 1966 годзе разам з сям’ёй адпраўляецца на адпачынак за горад. Там ён сустракае нейкага чалавека, і той у асобе Мікалая Кузняцова пазнае былога ахоўніка лагера, іншымі словамі — свайго колішняга наглядчыка. Сапраўды, Мікалай пасля вайны некалькі месяцаў працаваў ахоўнікам сталінскага лагера, дзе ўтрымлівалася ажно 16 тысяч чалавек. Сын і жонка яго нічога пра тое не ведалі. Цяпер усе героі мусяць вырашыць, як жыць далей з гэтым веданнем, ці варта ўвогуле і што гэта ўсё азначае.

Мікалай Кузняцоў — чалавек паслухмяны, адказны. Ён канфарміст, які верыць у савецкія ідэалы, але разам з тым шчыры і сумленны. Падсвядома разумеючы

штосьці такое, Мікалай пачынае складаны шлях самарэфлексіі, які ў выніку прыводзіць яго да самагубства. Падобная роля была б складаным выклікам для любога акцёра, і, трэба сказаць, Гасцюхін справіўся з ёй цудоўна! Ён змог стварыць дакладны псіхалагічны партрэт чалавека ў збынтэжанасці і разгубленасці, з надламанымі ідэаламі, які не хоча да канца прызнаваць свае памылкі і супраціўляецца ўласнай натуре.

Пад канец скажам, што з героямі Уладзіміра Гасцюхіна заўсёды так. Нават пры скупым наборе мімічных і інтанацыйных сродкаў, усё адно ў іх адчуваецца цяжкая духоўная праца і барацьба. Здаецца, у гэтым галоўная асаблівасць яго акцёрскага таленту.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Простыя рэчы

Бесперапыннасць падчас спакою

У часы вялікіх сацыяльна-эканамічных і гуманістычных узрушэнняў як ніколі важна знайсці сваю глебу пад нагамі. Паэтка і псіхолаг **Кася Іофе**, якая сёлета атрымала прэмію «Залаты апостраф» у намінацыі «Дэбют», распавядае пра тое, як ё́га дапамагла пераадолець боль і прымірыць надзею з безнадзейнасцю.

— У якасці ўвядзін хочацца спастацца на вобраз ё́гі ў маскульце: нешта паміж звычайнай аэробікай і вобразам вышпанага, як фінік, дзеда на ўзорыстым дыванку. Наколькі далёка, на тваю думку, ад гэтых стэрэатыпаў знаходзіцца ё́га ў свядомасці сённяшняга беларуса, які існуе (а ці існуе?) у кантэксце пазітыўнага росту псіхалагічнай *selfcare*-культуры?

— Сцвярджаю, «ё́га — гэта аэробіка і заняткі для цела» насамрэч падобнае да «доктар — гэта стоматалаг». Безумоўна, стоматалаг — доктар, але сама канцэпцыя доктара, лекара значна большая: апроч стоматалогіі, там будзе хірургія, псіхіятрыя, кардыялогія ды іншыя-іншыя галіны. Гэтым я хачу сказаць, што аэробіка будзе ё́гай, але ё́га не зводзіцца да аэробікі. У большай ступені ё́га — гэта дысцыпліна і самакантроль.

Аскетычны вобраз тыповага ё́гіна з’яўляецца, канешне, састарэлым стэрэатыпам — гэта, прабачце за каламбур, не ё́гін, а перагін. Верагодна, сам стэрэатып звязаны з некаторымі асаблівасцямі быту індусаў — ад кліматычных да эканамічных. Нават зараз, калі вы паляціце ў Індыю, заўважыце даволі шмат падобных людзей. Іх сухая скура абцягвае косткі і жылы, а ранкі на цэле не рубуюцца і амаль не крываваць, бо тыя людзі абязвожаны, у іх дэгідратыя і дыстрафія на фоне голаду і фізічнай актыўнасці ў гарачым клімаце. Адначасова з тым сустранецца і шмат людзей з залішняй вагой сярод індусаў. А вось ё́гін можа апынуцца і сярод першых, і сярод другіх, але імкнуча будзе да гармоніі, здароўя,

Фота з уласнага архіва К. Іофе.

Кася Іофе.

частку, пра творчую — тут змяняе сам працэс жыцця, і трансфармацыі пакідаюць больш пытанняў, чым адказаў. Вось, напрыклад, тваё пытанне аб прыняцці нечага звонку ці пераадкрыццё таго, што заўсёды было ўнутры. Яно вельмі глыбокае, каб даць на яго просты адказ тут і цяпер. І вельмі нагадвае асноўнае пытанне кагнітыўнай тэхнікі свадзья: «Хто назірае?» У псіхалогіі так гучыць тэставая метадыка «Хто я?» — гэтае пытанне задаецца безліч разоў, і кожны раз можаш даць іншы адказ, і кожны раз ты не будзеш цалкам правы і ніколі не памылішся. Мне падаецца, што на гэтую тэму — разам з яшчэ адным пытаннем класічнай немецкай філасофіі: «*Was ist der Mensch?* Што такое чалавек?» — я зараз пішу кнігу «*Ul: pylek i miód twoich płuc*», пакуль па-польску, як яна прыходзіць ува снах і ў час натхнення, але маю надзею, што дапішу і зраблю пераклад на родную мову, бо вельмі хочацца падарыць характэрнае таго сусвету людзям, якіх люблю.

Асноўнае, што зараз з ё́гі дапамагае, — гэта выхаванне ў сабе супярэчных на першы погляд ідэй і пачуццяў:

- надзеі, што, пакуль жыве, тое і перажыве і зажыве; бо мы як жылая вада, бо штыль і шторм, вялікія і малыя хвалі ў моры мінаюць, а яно застаецца;
- безнадзейнасці, якая не адчай, не распач, але менавіта дзэн-будысцкая адсутнасць надзей, тая, пра якую спяваецца ў песні: калі няма надзеі, тады няма і жаху.

Ё́га для мяне — гэта крыніца метафар. І яна не з’яўляецца часткай толькі індыйскай культуры. Эклезіяст, Эпікур, Багдановіч з яго «Цёплы вечар, ціхі вецер» і «Я хачу бы спаткацца з Вамі на вуліцы» — вось мае першыя настаўнікі ё́гі, вельмі раю чытаць іх як першакрыніцы.

— Калі апусціцца да зямнога. Ці дапамагае ё́га перажыць тое, што зараз адбываецца ў свеце і некапа-асабліваму адрэфлектаваць тое напружанне, якое доўжыцца з 2020-га?

— Калі ў гэтым годзе мне было найбольш цяжка, дапамагла паэзія. Кожны чалавек развіты больш у нейкай сферы, якая застаецца непарушанай, цэлай, калі руйнуецца ўсё вакол. Для мяне такая сфера — тэксты, паэзія і паэтычная проза. І вось яны сталі маёй ё́гай. Перакладаць, пісаць, чытаць, зачытваць, зачытвацца. Калі няма сіл ні на што, гэта дапамагае ўцячы ў іншы свет, дысацыявацца, як падчас медытацыі, — і далей можна жыць, і ўжо можна пазаймацца фізічнымі практыкаваннямі, прыбрацца дома як след, прыгатаваць здаровую страву. Але ў кожнага свае так званыя «кантынуумы», «бесперапыннасці», праз якія мы можам вярнуцца да ладу. Ведаю безліч людзей, якія ад стрэсу ратуюцца прыбіраннем, спортам, маляваннем, матэматыкай, спатканнямі з сябрамі, дзе можна паразмаўляць па душах. Гэта і ё́га. Галоўнае — не падманваць сябе і не называць ё́гай тое, што вам шкодзіць.

Данііл ЛЫСЕНКА

ЗВЕРТНАЯ СВЯЗЬ

Жаваранкі спяваюць аб вясне

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Па выхадных гучыць праграма «Прачутым радком», якая гэтым разам прапануе вершы Юлія Таўбіна.

У «Літаратурнай анталогіі» слухайце раман Івана Мележа «Людзі на балоце» ў прачытанні артысткі Лікі Пташук. У «Радыёбібліятэцы» выходзіць твор Івана Шамякіна «Шлюбная ноч», чытае Маргарыта Захарыя.

Па выхадных у межах праекта «Дзіцячы радыётэатр» слухайце радыёпастаноўку «Сын вады» паводле Янкі Маўра. «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю ў вячэрнім эфіры прапануе радыёверсію спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Пяюць жаваранкі» па аднайменнай п’есе Кандрата Крапівы (да 125-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі).

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра станаўленне творчай асобы паэта. У радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку з літаратуразнаўцам, доктарам філалагічных навук Яўгенам Гарадніцкім.

Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

13 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Леаніда Каленіка (1936—1997), мастака манументальна-дэкаратыўнага жывапісу.

13 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння (1936—2011) Расціслава Раманка, мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісца, педагога.

14 сакавіка — 130 гадоў з дня нараджэння Валянціна Смышляева (1891—1936), расійскага акцёра, рэжысёра, педагога, тэатральнага дзеяча, заслужанага артыста РСФСР. У 1922—1926 гг. — мастацкі кіраўнік Беларускай драматычнай студыі ў Маскве.

14 сакавіка — 125 гадоў з дня нараджэння Барыса Звінагродскага (1896—1982), мастака тэатра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

14 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Паўла Дубашынскага (1931—2000), акцёра, народнага артыста БССР.

14 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Паўла Місько (1931—2011), празаіка.

14 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Барыса Кузьмічова (1936—2000), графіка, плакатыста, мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.

14 сакавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Валянціны Антаневіч (1951—2004), музыканта.

16 сакавіка 95-годдзе адзначае Марыя Апанасенка, танцоўшчыца, заслужаная артыстка БССР.

16 сакавіка 80-гадовы юбілей святкуе Любоў Гарэлік, літаратуразнаўца, крытык.

16 сакавіка — 75 гадоў з дня нараджэння Мікалая Кірычэнка (1946—2018), акцёра, народнага артыста Беларусі.

17 сакавіка — 275 гадоў з дня нараджэння Яна Давіда Голанда (1746—1827), нямецкага кампазітара, прыводнага капельмайстра ў Радзівілаўскім тэатры ў Нясвіжы, аўтара Беларускай аперэты «Агатка», выкладчыка музыкі ў Віленскім універсітэце.

17 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Лісоўскага (1931—1970), жывапісца, графіка.

17 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Леаніда Лапчынскага (1936—1994), жывапісца, педагога.

19 сакавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Генадзя Кісялёва (1931—2008), гісторыка, літаратуразнаўца, пісьменніка, археографа.

19 сакавіка — 75 гадоў з дня нараджэння Генадзя Сурмы (1946—2002), жывапісца, мастака-акварэліста.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Дадзіёмава
Жанна Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
11.03.2021 у 11.00
Ум. друку. арк. 3,72
Наклад — 700

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 612
Д 123456789 10 11 12
М 123456789 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.